

Kaposvári Egyetem
Pedagógiai Kar

Hosszúhetény népi hagyományai és
megjelenésük a helyi óvodai nevelésben
Szakdolgozat

Nagyné Árgány Brigitta
adjunktus

Koch Mónika
Óvodapedagógus szak

Kaposvár
2016.

Tartalomjegyzék

1. Bevezető	3
2. A vidék bemutatása	6
2.1 Baranya megye magyar népcsoportjai	6
2.2 Hosszúhetény bemutatása	9
2.3 A Gyöngyösbokréta és a Hosszúhetényi Népi Együttes.....	10
3. Népi játékok	13
3.1 Magyar játékkutatás története	13
3.2 Hosszúhetényi dal-, játékgyűjtés. Hosszúhetényi gyermekdalok, népdalok forrásai	15
4. Az óvodában folyó hagyományörzés	20
4.1 A Zengő Óvoda- Kindergarten Zengő bemutatása	20
4.2 Az óvoda hagyományápoló tevékenysége	23
5. Hosszúhetényi és környékbeli játékok, gyermekdalok, népdalok, néphagyományok felhasználhatósága az óvodai nevelés keretein belül.....	34
6. Összegzés	54
7. Mellékletek.....	56
1. számú melléklet: Baranya néprajzi csoportjaihoz tartozó települések	56
2. számú melléklet: Népviseletek	59
3. számú melléklet: Zengő óvoda- Kindergarten Zengő.....	61
4. számú melléklet: Cd-melléklet tartalma	63
8. Irodalomjegyzék.....	64

1. Bevezető

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának...”¹

Kodály Zoltán

Témaválasztásomban több szempont is motivált. 6 éves korom óta foglalkozom a hagyományápolással néptánc csoport tagjaként. A komlói Pöndöly Néptánc és Hagyományörző Egyesület tagja vagyok, négy évig népi brácsáztam, hat évig pedig népi éneket is tanultam. Fontosnak tartom a népi kultúra átadását már óvodás kortól. A bevezetőben Kodály Zoltánt idéztem. Ő is arra utal, hogy a kultúrát mindenkinek meg kell szereznie magának, mert nem öröklődik. Hol máshol kéne ezt elkezdni, ha nem az óvodában? A Magyarországi óvodákban az ének-zene, énekes játék, gyermektánc foglalkozások anyaga is a magyar gyermekdalokra, népdalokra épül. Ezt tartja elsődlegesnek a hatályos Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja is.

A táncegyüttesben számos helyi, baranyai falu táncanyagával ismerkedtünk meg (pl. Magyaregregy, Szaporca, Hosszúhetény). Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy ezek közül az egyik szívemhez közelálló faluban működik óvoda. Kutatásom egyik fő gondolata az volt, hogy vajon Helyi nevelési programjukban szerepel-e a hagyományörzés, és ha igen, akkor vajon milyen formában történik? Ezért több alkalommal is hospitáltam az óvodában. Az óvoda felkeresésekor egy óvónővel vettem fel a kapcsolatot. Vele készítettem interjút, a vezetővel pedig beszélgettem az óvodáról. Ebben az interjúban a következő kutatási kérdésekre kerestem a választ:

- szerepel-e a hagyományörzés a helyi nevelési programjukban
- kíváncsi voltam arra, hogy milyen olyan jeles napokat ünnepelnek, amelyet a nem hagyományörző óvodák nem ünnepelnek
- vannak-e olyan népszokások, amelyek kimondottan hosszúhetényi eredetűek és az óvodában is megtartják e ezeket
- szoktak-e ének-zene, énekes játék, gyermektánc foglalkozások során hosszúhetényi gyermekdalokat, népdalokat énekelni, ezeket a zenei nevelés során felhasználni?

¹ Mesterek és tanítványok koncertsorozat In: Hagyományok Háza honlapja. [online] Budapest: Hagyományok Háza, 2016 [2016.03.30] < URL <http://www.hagyomanyokhaza.hu/oldal/12017>

- Kutatásom során kíváncsi voltam arra is, hogy fel lehet-e használni a hosszúhetényi és környező falvak gyermekdalait, népdalait, játékait az egyes ének-zene, énekes tánc, gyermektánc foglalkozások során, illetve az óvodai nevelés bármely területén?

Barsi Ernő² egyik írásában hangsúlyozza, hogy a neveléshez a rendelkezésünkre álló könyvek anyaga mellett (pl. Forrai Katalin: Ének az óvodában) a helyi folklórból is meríteni kell. Erre példaként a már felgyűjtött és rendelkezésünkre álló dalokat kutattam fel, mind a már lejegyzetteket, mind a még csak hangzóanyagban megtalálhatóakat és ezekből 1-1 alkalomhoz, jeles naphoz írtam tervezeteket, terveket belőlük.

Mindezekon kívül, a 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról megfogalmazza a következőt: A gyermek, miközben felfedezi környezetét, olyan tapasztalatok birtokába jut, amelyek a környezetben való, életkorának megfelelő biztos eligazodáshoz, tájékozódáshoz szükségesek. Megismeri a szülőföld, az ott élő emberek, a hazai táj, a helyi hagyományok és néphagyományok, szokások, a családi és a tárgyi kultúra értékeit, megtanulja ezek szeretetét, védelmét is.”³

Ezért is tartom fontosnak, hogy a gyermekkel a szűkebb környezetének dalaival és szokásaival is megismerkedjen. Ezek felhasználására szeretnék példát adni a dallamok bemutatásával. És ezzel, nem utolsósorban saját magam „kincsestárát” is bővíteni.

Kutatási módszereim: A szakdolgozathoz való anyaggyűjtésen kívül interjút készítettem a Hosszúhetényi Zengő Óvoda- Kindergarten Zengő egyik óvodapedagógusával. Azért őt választottam, mert ő maga is fontosnak tartja a hagyományápolást, kultúránk megőrzését. Vele beszélgettem a kutatási kérdéseim közül jó néhányról. Az interjún elhangzott kérdéseimet a későbbieknek fogom bemutatni. Az interjú készítése mellett, hospitáltam az óvodában ének-zene, énekes játék, gyermektánc foglalkozáson illetve néptánc foglalkozáson is. Az interjú és a hospitálás alapján fogom az óvodában folyó hagyományörzést bemutatni. Ezen kívül az óvodavezetővel többször is beszélgettem az óvodában folyó nevelésről. A tervezethez a már felgyűjtött és lekottázott dalokat rendszereztem, a hangzóanyagként meglévőkből pedig lekottáztam párat.

² Barsi Ernő: Néphagyományaink az óvodában I. In: Hovánszki Jánosné (vál. és szerk.) Zenei nevelés az óvodában szöveggyűjtemény. - Debrecen: Didakt Kft, 2008. p.160-163

³ A Kormány 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelete az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról In: Magyar Közlöny [online] 2012. évi 171. sz. [2015.10.20.] <URL: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk12171F.pdf> p. 28229

Szakdolgozatomban először Baranya megye népcsoportjait majd Hosszúhetényt mutatom be, az ott élő kultúrával, néphagyománnyal együtt. Ezután az óvodát és a benne folyó hagyományőrzést szeretném szemléltetni az interjú és a hospitálások alapján. A szakdolgozat végén Hosszúhetényben és a környező falvakban Berze Nagy János, Várnai Ferenc, Nemes János, Dallos Nándor és Bánfi Rita által felgyűjtött, lejegyzett gyermekdalok, játékok, népdalok felhasználhatóságára szeretnék ötleteket, példákat adni.

2. A vidék bemutatása

2.1 Baranya megye magyar népcsoportjai

Hosszúhetény bemutatása előtt fontosnak tartom bemutatni Baranya megye felosztását magyar néprajzi csoportjai alapján. A bemutatáshoz Zentai János⁴ felosztását veszem alapul. A csoportok elhatárolásában megkülönböztető jegyeket, tényezőket vett alapul, amelyek a következők voltak⁵:

- tárgyi megkülönböztető jegyek: népviselet, táplálkozás, gazdálkodás jelenségei, szöttesek stb.
- népszokásbeli megkülönböztető jegyek: lakodalmi szokások, tisztségek; regölés, mátkázás; szentjánostűz stb.
- vallási különbségek: katolikus, református
- nyelvi jelenségek: családnevek, rokonsági fok megnevezése, tárgyak- jelenségek megnevezése,
- a közösség tudata: önmaga hovatartozásának megítélése, véleménye az idegenek tartott közösségekről;
- a házassági kapcsolatok kiterjedési köre: 1-2 kivétellel nem terjednek túl az egyes néprajzi csoportok határain
- új műveltségi elemek terjedésének útja, sebessége
- történeti, származási, földrajzi tényezők

A tényezőket, megkülönböztető jegyeket figyelembe véve, Zentai 10 magyar néprajzi csoportot határozott meg. Ezekből azt a csoportot fogom bővebben kifejteni, ahova Hosszúhetény is tartozik. Az egyes csoportokhoz tartozó települések 1. számú mellékletben olvashatóak.

1. *Ormánsági csoport*

2. *Szigetvidéki csoport*

3. *Drávaszögi csoport*

4. *Sárközi csoport*

5. *Geresdháti csoport*

6. *Hegyháti csoport*

7. *Völgységi csoport*

8. *Közép-baranyai csoport*

9. *Baranyazúgi csoport*

⁴ Zentai János: Baranya megye magyar néprajzi csoportjai In: Magyar néprajzi társaság honlapja [online] Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, [2016.03.01.] < URL:

http://apps.arcanum.hu/app/ethnografia/view/Ethnografia_1978_089/?pg=544&layout=s p. 519-557

⁵ Bővebben itt olvasható: Zentai János: Baranya megye magyar néprajzi csoportjai In: Magyar néprajzi társaság honlapja [online] Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, [2016.03.01.] < URL:

http://apps.arcanum.hu/app/ethnografia/view/Ethnografia_1978_089/?pg=544&layout=s p. 523

10. Kelet- mecsekaljai csoport:

Katolikus községek, amelyek a Kelet- Mecsek déli völgyeiben és tőle délre található dombok között fekszenek. Ehhez a csoporthoz tartozik Hosszúhetény is, Zentai felosztása szerint. A baranyai magyarok legszínesebb, legdíszesebb népviseletű⁶ csoportja. Asszonyaik rengeteg dísszel zsúfolták tele öltözetüket: szoknyájukat, kötényüket virágmotívumokkal díszítették, nyakukon sokszoros gyöngyöt hordtak, lábukon színes, bütykös kapcát⁷ és hímzett bársonycipőt. A viseletük a kor ízlésének megfelelően változott. Férfiak mellényét pitykével⁸ díszítették, ingjét 1870-es évektől színesre hímezték.

1.kép: Hosszúhetényi
népviselet régen

2.kép: Hosszúhetényi népviselet
napjainkban

A népcsoport viseletének illusztrálásához hosszúhetényi viseletet használtam. Az 1.ábrán egy az interneten is fellelhető kép látható⁹. A 3. kép rólam készült fénykép¹⁰, amelyen Radó Tihamértól, hosszúhetényi viseletgyűjtőtől kapott szoknya látható. Volt alkalmam számos

⁶ Bővebben: Magyar Néprajzi Lexikon In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.15.] URL < <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-807.html>

⁷ Kapca: eredetileg rövid szárú, harisnyaféle lábbeli neve, amelyet saruval, papuccsal, bocskorral vagy csizmával viseltek. Anyaga szerint lehetett: bőr, szőrös bőr, nemez, és kötött illetve szövött gyapjú vagy vászonkapca. Esetünkben kötött kapca, amelyet bokacsizmával viseltek. Bővebben: Kapca In: Magyar Néprajzi Lexikon In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.15.] URL < : <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/3-61.html>

⁸ Pityke: Többnyire ezüstből, ónból, ólomból vagy pakfonból készült, amely gömbölyű, megnyújt vagy egres-alakú, különböző nagyságú díszgomb. Bővebben: Pityke Magyar Néprajzi Lexikon In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.15.] URL < In: <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/4-652.html>

⁹ 1.kép: Hosszúhetényi népviselet Forrás: Horváth Lajos: Hosszúhetényi népviselet In: Hosszúhetény Régi Fotói honlapja [online] [Budapest], [k. n.] cop. 2013. [2016.04.23] < URL: <http://hosszuheteny-regi-fotoi.webnode.hu/images/200000094-7216b740a6-public/7.jpg>

¹⁰ 2.kép: Hosszúhetényi népviselet napjainkban. Készült: 2013.02.22- Békéscsaba

másik viseletét is megtekinteni egy kiállítás alkalmával, illetve házában személyesen is. A fénykép Békéscsabán XXI. Országos Szólótáncfesztiválon készült, ahol a kötelezőkön kívül hosszúhetényi táncokkal versenyeztünk. A viselet többi darabját (bokacsizma, bütykös kapca, blúz, félékötő) a táncgyűttesem készítette, varratta eredeti viseletek alapján. További képek a 2. számú mellékletben láthatóak.

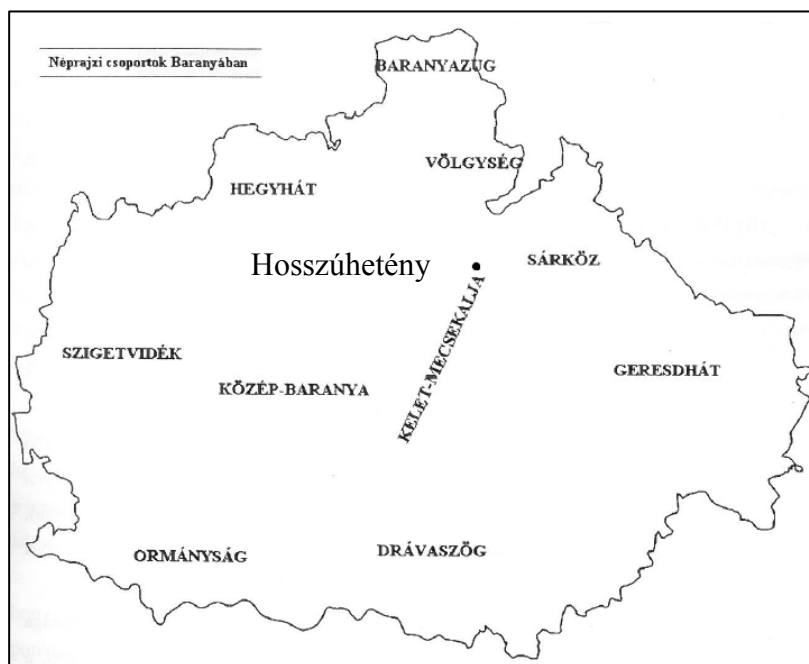
Viseletük régóta híres és a néprajzi körökben jól ismert, de gazdag népdal- és táncagyományaik sokáig feltáratlanok voltak és talán még máig is azok. A környező települések „jóskoknak” nevezik őket. Ez olyanféle ragadványnév, mint a matyó.

Észak felé a Mecsek gerince határolja el őket német népcsoportoktól. Tőlük északkeletre a hegyháti magyar csoportok helyezkednek el. Közelükben élő magyar lakosságtól elsősorban viseletük, népszokásaik, sárköziektől vallásuk különböztetik meg. Baranya magyar népcsoportjai közül ők használták viseletüket a mindennapokban a legtovább és nagyon sokáig hűek maradtak hagyományaikhoz is.

Települései (összesen 15): Mecsekszabolcs, Somogy, Vasas, Hird, Hosszúhetény, Martonfa, Bogád, Romonya, Kozármisleny, Pereked, Szilágy, Berkesd, Ellend, Egerág, Kisherend. Németség betelepítése Hosszúhetény, Martonfa, Pereked, Szilágy, Kisherend kivételével kisebb- nagyobb részben megbontotta a magyar egységet.

A 3. képen a néprajzi csoportok felosztása látható¹¹, amelyen Hosszúhetényt egy ponttal jelöltem meg.

3.kép:
Néprajzi
csoportok
Baranyában

¹¹ 4. ábra: Néprajzi csoportok Baranyában. In: Bánfi Rita: Baranyai gyermekjátékok. Pécs: Misina Kulturális, - és Táncgyesület, 2011. p. 13

2.2 Hosszúhetény bemutatása

Baranya megye néprajzi csoportjaink felosztása után szeretném Hosszúhetényt is röviden bemutatni¹². A bemutatásra azért van szükség, mert számos dolgot takar Hosszúhetény múltja, amely a község jelenlegi kultúrájára, illetve az óvoda történetére, hagyományaira is kihatással van.

4.kép: Hosszúhetény látképe¹³

Hosszúhetény a Kelet- Mecsekben, Pécestől kb. 15 km-re Komlótól kb. 10 km-re található. A Zengő és a Hármashegy tövében szalagszerűen elhelyezkedő község. Igazgatásilag hozzá tartozik a Zengő északi felén lévő Püspökszentlászló, illetve tőle északra található Kisújbánya is.

Ásatások alapján, már a kőkor emberének is lakhelyül szolgált. III.- IV. századból való római villa nyomait 1937 tárták fel, mely arra utal, hogy a római korban is lakott település volt. Első írásos feljegyzés 1091-ből származik, amely a pécsváradi apátsághoz való tartozást igazolja. Árpád kori iratokban Villa- Heten, illetve Hetyn néven szerepel. A török háborúk keveset ártottak a falunak, így lakossága nem menekült el. A török kiűzésének évében (1696) készült

¹²Fügedi János- Varga Sándor: Régi tánc kultúra egy baranyai faluban. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2014. p. 17-21.

Zsombéki Blanka: Kedvvel előzetes Hosszúhetényről (2015). In: (szerk.) Jakab Józsefné Múltringató=Hosszúhetény: képes olvasókönyv. Hosszúhetény: Séd Nyomda Kft, 2015. p. 12-16

Pálfay Mária: A település, a föld és a táj In: (szerk.) Jakab Józsefné: Múltringató=Hosszúhetény: képes olvasókönyv Hosszúhetény: Séd Nyomda Kft, 2015. p. 18-23

Hosszúhetény In: Hosszúhetény honlapja [online] Hosszúhetény: Hosszúhetény Község Önkormányzata, cop. 2012. [2016.04.20.] < URL <http://www.hosszuheteny.hu/tortenet>

¹³ 4. kép: Hosszúhetény látképe. In: Szállás.hu honlapja [online] Budapest: Central Digital Média Kft., [é. n .] [2016.04.26.] < URL <http://www.csokako-vendeghaz.hu/szallas/hosszuheteny>

egy összeírás, amelyben a települést már Hosszúheten-nek jelöli. A 17. században németajkúak, délszlávok, olaszok, oroszok települtek a vidékre.

A meglévő adatok szerint a falu lakossága évszázadokon keresztül mezőgazdasággal, állattenyésztéssel foglalkozott. Ehhez hozzájárult a település körüli nagy legelők száma. 19-20. század fordulóján a falu túlnépesedése folytán egyre többen kényszerültek pásztorkodásra és erdei munkára. 1940-es évektől a község határában nyílt bányauzem is megélhetési lehetőséget biztosított az itt élők számára. A bányák megnyitása miatt is rohamosan nőtt a lakosság száma, így a faluban több lakótelepet is építettek.

A migrációs folyamatok (1950-70-es években Püspökszentlászlóról és Kisújbanyról is Hosszúheténybe költözött a lakosság nagy része), az iparosítás, és az addig működő kulturális intézmények megszüntetése jelentősen meggyengítette kulturális és társadalmi értelemben is a hosszúhetényi közösséget.

Napjainkban Hosszúhetény jogállása szerint már községnek számít. 2015. évi adatok szerint a település 3360 lelket számol¹⁴. Szőlőtermesztés és borkészítés a mai napig fontos részét képezi a hetényi mezőgazdaságnak.

2.3 A Gyöngyösbokréta és a Hosszúhetényi Népi Együttes

Hosszúhetényben, mint sok más baranyai településen is (Magyaregregy, Romonya, Kozármisleny stb.), a mai napig működik népi együttes. Az együttes kialakulásához nagyban hozzájárult az országos szintű gyöngyösbokrétás mozgalom¹⁵. Azért gondolom fontosnak, hogy ezt a témát is érintőlegesen megemlítsen dolgozatomban, mert Hosszúhetény tánca, nép- és gyermekdalanyaga, hagyománya talán el is veszett volna, ha ehhez a mozgalomhoz nem csatlakozik a falu, és ennek hatására nem alakul meg a Hosszúhetényi Népi Együttes, illetve nem kezdenek el foglalkozni a tánc-, és dalgyűjtéssel ezen a területen. A csoportok

¹⁴ Zsombéki Blanka: i. m. p. 15

¹⁵ A Gyöngyösbokréta egy 1931 és 1944 között működő népművészeti mozgalom volt. Minden évben augusztus 20-a körüli időpontban rendezték meg a mozgalomba résztvevő parasztcsoportok tánc-, ének-, játékbemutatóit Budapesten. Ezeken a bemutatókon résztvevő csoportokból Magyar Bokréta Szövetség néven országos egyesület alakult. Az egyesület fennállása alatt több mint 100 szervezet és mintegy 4000 fő csatlakozott hozzájuk. A Gyöngyösbokréta megszervezése, a bemutatók rendezése és az egyesület összefogása Paulin Béla nevéhez fűződik. A bemutatók népművészeti anyaga többségében értékes, hiteles hagyományanyagot képviselt. Ezek jó része a Gyöngyösbokréta nélkül feledésbe merültek volna. Forrás: Gyöngyösbokréta In: Magyar Néprajzi Lexikon In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.26.] URL: <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/2-840.html>

bemutatásában Varga Sándor: Régi tánc kultúra egy baranyai faluban c. könyvét, Papp János: írását¹⁶, illetve a tavaly megjelent Múltringató c. könyvben írtakat használok fel.

Gyöngyösbokréta:

Nagyjából az első világháború után, a népművészet hanyatlása következtében, olyan hagyományörző mozgalmak jelentek meg, amelyek a népi kultúra rövid reneszánszát eredményezték, és az ezek iránti érdeklődést újra felébresztették. Ilyen mozgalom volt a Gyöngyösbokréta is. Hosszúhetényben is ekkor kezdték meg működésüket azok az intézmények, amelyeket a falu kulturális jelenségeinek (viselet, népdal, tánc) megőrzésére, bemutatására hoztak létre¹⁷. Létrehozásukat Nemes János kezdeményezte, aki az 1930-as évek második felében kezdte meg Hosszúhetény néphagyományainak gyűjtését (népdal, népszokás, szövegfolkról, játék, gazdálkodást stb.). Ő volt, aki 1932 nyarán a helyi jegyző (Czimer József) és a községi bírósági elnök (Bocz György) segítségével megszervezte a Gyöngyösbokréta csoportot. Repertoárjuk nem csak táncokból, hanem viseletek és népszokások bemutatásából is állt. A művészeti munkájuk segítségével a mozgalom főszervezője, Paulin Béla is többször részt vett. A csoport tizenkét év működés, több magyarországi és külföldi fellépés után 1944-ben, a háborús események miatt felbomlott.

5. kép: Hosszúhetényi Gyöngyösbokréta csoport¹⁸

¹⁶ Papp János: „Élő emberi örökség”= Egy falusi hagyományörző együttes története, Hosszúhetény In: Muharay Elemér Népművészeti szövetség honlapja [online] Budapest: Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, [2016.03.30.] < URL <http://www.muharay.hu/img/file/hosszuhetenypdf>

¹⁷ Fügedi János- Varga Sándor: Régi tánc kultúra egy baranyai faluban. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2014. p. 34

¹⁸ 5. kép- Hosszúhetényi Gyöngyösbokréta csoport. In: Múltringató= Hosszúhetény: képes olvasókönyv (szerk.) Jakab Józsefné Hosszúhetény: Séd Nyomda Kft, 2015. p. 201

Hosszúhetényi Népi Együttes:

A Gyöngyösbokréta megszűnése után csak 1951 végén szerveződött újra táncsoport a faluban. A faluban élő védőnő, Csánki Lenke, vállalkozott arra, hogy újraszervezi, újratерemti, újraéleszti a hagyományt. Vezetésével megalakult a 24-26 főből álló néptáncsoport¹⁹. Az együttesnek ekkor még semmilyen szakmai irányítója nem volt, maguk állítottak össze produkciókat. Későbbiekben országos szinten ismert Muharay Elemér karolta fel a táncsoportot. Szakmai tanácsokkal látta el őket. Több társával gyűjtő, és kutatómunkát végzett a faluban tánc, népdal, néphagyományok területén egyaránt. Az együttes ilyen formában 1960-ig létezett.

1972-ben megalakult a Pávakör, az 1970-es évek Röplő páva tv-közvetítések hatására. Először Bajtay Dezsőné Verbay Teréz vezette, majd Kaszás János vette át a népdalkör vezetését. Kaszás János neve ettől kezdve húsz éven keresztül egybeforrt a hagyományörző együttes működésével. Két évre a Pávakör megalakulása után, 1974-ben megalakult a máig létező Hosszúhetényi Népi Együttes. Rendszerváltás időszakában az utánpótlás biztosítására elindítottak egy iskolás gyerekekből álló csoportot. 1993-ban Papp János lett és máig is ő az együttes vezetője. Azóta is számos rendezvényen, fesztiválon részt vettek. Többek között Komlón is többször szerepeltek.

6. kép: Hosszúhetényi Népi Együttes a 40 éves jubileumi műsorukon²⁰

¹⁹ Poór Gabriella: Gyöngyösbokréta Hosszúhetényben (2014). In: Múltringató= Hosszúhetény: képes olvasókönyv (szerk.) Jakab Józsefné. Hosszúhetény: Séd Nyomda Kft, 2015. p. 195-207

²⁰ 6.kép: Hosszúhetényi Népi Együttes a 40 éves jubileumi műsorukon. In: Múltringató=Hosszúhetény: képes olvasókönyv (szerk.) Jakab Józsefné. Hosszúhetény: Séd Nyomda Kft, 2015. p. 454

3. Népi játékok

Mielőtt rátérnék az óvoda hagyományápoló tevékenységének bemutatására, egy rövid áttekintést szeretnék adni a játékkutatás általános történetéről és a hosszúhetényi játékok, gyermekdalok, népdalok mai fellelhetőségéről. A Magyar játékkutatás történetét Balassi Iván-Ortutay Gyula: Magyar néprajz II. kötete alapján írtam le²¹.

3.1 Magyar játékkutatás története

A játékkutatás története több szakaszra bontható. A legkorábbi időszakot az adatok nem tudatos lejegyzése jellemezte (nyelvészeti, irodalmi pedagógiai munkák). Baranyai Decsi János Adagioruma (1598) az egyik legkorábbi forrás (művében különböző játékevek mellett egyes játékleírások is szerepelnek).

Tudományos kutatás a 19. században indult meg. Ekkor már tudományos igényű gyermekjáték-kutatásról beszélhetünk. A század elején hetilapokban, folyóiratokban nagy számban jelentek meg gyermekjátékokkal foglalkozó közlemények²². Ennek következtében is nőtt az igény a tudatos feldolgozásra. A megjelent cikkek, közlések mellett más céllal íródott munkákban is megjelentek gyermekjátékokra vonatkozó utalások. Ezek nyomán a század második feléig lezáródtak a gyermekjátékokra vonatkozó alapkutatások.

A kiegészítést követő évtizedek lényeges változásokat hoztak a gyermekjáték-kutatásban (nem csak Magyarországon, hanem Európában is). A 19. században kialakuló néprajztudomány, (mint a nemzeti identitás kutatásának tudománya), a nemzeti identitás legközvetlenebb és legkézenfekvőbb dolgai iránt kezdett érdeklődni. A korábbi kutatások megállapításai, mely szerint különösen a népi gyermekjátékokban kimutathatóak a nemzeti sajátosságok, igen lényegesek voltak a további kutatások szempontjából. Ezen kívül Magyarországon is megjelent a tudományos igényű pedagógia, illetve gyermekpszichológia, amelyek szintén érdeklődtek a gyermekjátékok iránt. A kor jelentős folyóirata, a Magyar Nyelvőr (1872), amely nem csak a népi játékok jelentőségére hívta fel a figyelmet, hanem minden számában közölt is néhány gyermekjáték leírást. Ugyanebben az évben jelent meg a Magyar Népköltési

²¹ A magyar játékkutatás története In: Magyar Néprajz: nyolc kötetben (szerk. Paládi-Kovács Attila [et. al.]; In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.17] < URL: <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/06/98.html>

²² Legjelentősebb folyóiratok, heti lapok: Tudományos Gyűjtemény, Hasznos Mulattató, Mulattató, Regélő, Honművész, Athenaeum. Ezekben többségében egyszerű leírások voltak olvashatóak, amelyeket kommentár és származási hely megjelölése nélkül közöltek. Forrás: Forrás: A magyar játékkutatás története In: Magyar Néprajz: nyolc kötetben (szerk. Paládi-Kovács Attila [et. al.]; In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.17.] < <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/06/98.html>

Gyűjtemény, amely már első kötetében is megjelentetett gyermekjátékokat. Mindezen okok vezettek ahhoz, hogy egyszeri leírások, adatközlések helyett és mellett sorra jelentek meg nagy mennyiséget tartalmazó, komoly néprajzi értékkel bíró gyermekjáték- gyűjtemények²³. Bár igen eltérő értékű munkák születtek, ezek fontosságát senki sem kérdőjelezheti meg. Ezek a gyűjtemények a kornak megfelelően (a gyermekjátékokat a „népköltés” egyik műfajának tartják, a kutatók a játékok nem verbális részét, mint a gesztusokat és térformákat nem gondolták az ősiség kifejezési eszközének) csak magukkal a játékokkal foglalkoztak, funkcióikról, kontextusáról szinte semmit se tudunk. Közülük igen fontos hazai gyűjtemény Kiss Áron: Magyar gyermekjátékok- gyűjteménye (1891). A kötet több mint ezer gyermekjátékot tartalmaz dallammal és helymegnevezéssel. Figyelt arra, hogy a játékokat rendszerbe foglalja (életkornak megfelelően), amelyek a mai kor elvárásainak is megfelel.

Ezt a korszakot egy visszaesés jellemezte. Nem csak a gyűjteményeknek nem volt folytatása, hanem a korszak folyóirataiban²⁴ is megszűnt a gyermekjátékok közlése. A második világháborúval bezáródó időszakban ugyan jelennek meg játékgyűjtemények, de ezek új anyagot nem tartalmaztak, hanem csak régebbi gyűjteményekben megtalálhatóakat újraközltek, illetve a játékok variációival, játékszerekkel (ebben a korban válik tudatossá a játékszerek iránti érdeklődés) és egyes területek játékaival foglalkoztak²⁵. Ebben a korban egyre jobban megfigyelhető a gyermekjáték-kutatás elméleti-módszertani hiánya. A 20. század első fele nem tudta folytatni a múlt század értékes kezdeményezését, a gyermekjáték-kutatás háttérbe szorult. E kijelentés okai között található az is, hogy vannak olyan területek, amelyről szinte egy néprajzi értékű játékleírással sem rendelkezünk (pl. Fejér megye, Tolna megye stb.).

1945 utáni időszakban megjelenő művek, kiadványok²⁶ (amelyek gyermekjátékokat vagy gyűjtési útmutatást közöltek) nagy hatással voltak az újbóli értékes kutatómunkára.

Manapság is találkozhatunk olyanokkal, akik egyes terület adatközlőit felkeresve (amíg lehet) gyűjtenek tőlük és egyes kiadványokban közlik is ezeket a gyűjtéseket. Esetemben Bánfi Rita

²³Például: Erdélyi János: Magyar népköltési gyűjtemény (1846-1848); Török Károly: Csongrádmegyei gyűjtés (1872); Kiss Áron: Magyar gyermekjáték-gyűjtemény In: Magyar Elektronikus Könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.17.] < URL: <http://mek.oszk.hu/10800/10818/10818.pdf>); Benedek Elek: A magyar nép múltja és jelen 1-2 (1898)

²⁴ Nyelvőr, Ethnographia, Néprajzi Értesítő

²⁵ A szakdolgozatom szempontjából fontos kiadvány is ebben az időszakban született: Berze Nagy János: Baranyai magyar néphagyományok I-III.

²⁶ Kresz Mária összefoglalása (1948); A Magyar Népzene Tára I. kötet (1951); Berecz- Lajos (1952); Bakos József: Mátyusföldi gyermekjátékok (1953)

Baranyai gyermekjátékok c. könyvében közölt 2010-es gyűjtéseiből is fogok példát hozni a későbbiekben.

3.2 Hosszúhetényi dal-, játékgyűjtés. Hosszúhetényi gyermekdalok, népdalok forrásai

Baranya megyében számos személy, népzene kutató megfordult, illetve helyi lakosok vállalkoztak arra, hogy felgyűjtik az itt megtalálható népi játékokat, népdalokat, gyermekdalokat, néphagyományokat. Közülük csak azokról szeretnék szót ejteni, akiknek kiadványaikban találhatók hosszúhetényi és környékbeli népdalok, gyermekdalok, amelyek alapként szolgáltak másoknak is. A dalközlésnél ezeket a könyveket, kiadványokat is forrásként használtam fel a hangzóanyagok mellett. Ez egyfajta ajánlásként is szolgálhat azoknak, akik nem tudják, hogy mely könyvekhez nyúlhatnak.

Berze Nagy János: Baranyai Magyar Néphagyományok. Pécs: Kultúra nyomda, 1940.

„Baranya vármegye közösségének az 1993. évi szeptember hó 5-én tartott rendes kisgyűlésében Fischer Béla, a vármegye akkori alispánja azt a javaslatot terjesztette elő: határozza el a vármegye közönsége, hogy a vármegye magyarsága szellemi néprajzának élő emlékeit feljegyezteti, összegyűjti és kiadja. Az alispán a 17 290/ alisp. 1933. sz. intézkedésével dr. Berze Nagy Jánost bízta meg. Irányításával a gyűjtés szervezeten megindult. A gyűjtemény felkutatásában és összegyűjtésében a legbuzgóbb adatszolgáltatók a helyi tanítók voltak... A feltáró-, kutató-, gyűjtő munka eredményeként- a volt megyei tanfelügyelő szervezésében- összeállott egy példa nélküli nagyságrendű néprajzi anyag. Szakmai feldolgozása, s végül kiadása megalapozta Baranya megye néprajzának és népdalkincsének kutatási alapjait.”²⁷

A kiadvány 3 kötetes a gyermekdalokon kívül az alábbiakat közli Baranya megyével kapcsolatban

- I. kötet: Népköltés, népzene, népnyelv. – 1940. 802 p.
- II. kötet: Találós kérdések és mesék. -1940. 623 p.
- III. kötet: Tájszótár. Néphit és szokások. -190. 415 p.

A kötetnek Hosszúhetényi vonatkozása is van (Nemes János néprajzi, népzenei gyűjtéseiből is tartalmaz).

²⁷ Dallos Nándor: Nemes János hagyatéka= Hosszúhetényi népdalok és néphagyományok Kézirat, 1995. In: BaranyaFolk.info honlapja [online] [h. n.], cop. 2011. [2015.04.07] < URL https://drive.google.com/file/d/0B5JPi_3co0viS3ZhUDM0TEc4MzQ/view?pref=2&pli=1 p. 3 Dallos Nándor: Nemes János hagyatéka. Kézirat, 1995. p. 3

Komlói Sándorné Nagy Piroska: Népi gyermekjátékok Baranyában. Magyar Úttörők Szövetsége Baranya Megyei Elnöksége, Pécs: 1958.

Gyűjteményében baranyai magyar játékok mellett délszláv és német nemzetiségek játékait is leírja. Kiadványának elején megfogalmazza, hogy gyűjtésével nem akart néprajzi feladatot ellátni és szociológiai szempont se vezérelte, egyszerűen csak egy példatárat szeretett volna mindenki kezébe adni. A játékközlés előtt a népi gyermekjátékok szerepéről, mint kultúrkincsekről, illetve tanításáról is beszámol.

A gyűjtemény, mint írtam is, nem csak Hosszúhetényi játékokat tartalmaz, de onnan is található pár.

A magyar játékokat az alábbiak szerint csoportosította:

- kiolvasók és hívogatók
- páros játékok
- körjátékok
 - sima körjátékok
 - guggolás, tapsos körjátékok
 - kiforduló játékok
 - leánykérő játékok
- fogyó- gyarapodó játékok
- hidas, átvonulós játékok
- sorjátékok
- lopó játékok
- mozdulatutánczós játékok
- táncos játékok
- teremjátékok (társasjátékok)
- zálogos játék
- futó játékok
- labdajátékok
- sportjátékok

Dr. Várnai Ferenc: Nagyhetény de be van kerítve. 70 hosszúhetényi népdal. Pécs: Hosszúhetényi Általános Művelődési Központ, 1991.

A kiadvány, mint ahogy a címe is mutatja, 70 hosszúhetényi gyermekdalt, balladát, népdalt tartalmaz Nemes János, Dallos Nándor és Várnai Ferenc gyűjtéséből. A könyvben a dalok

közlése előtt az akkoriban elhunyt Nemes János életútjáról, a hosszúhetényi hagyományápolásról és a hosszúhetényi dalok sajátosságairól is beszámol az író (Várnai Ferenc).

A dalok csoportosítása:

- I. gyermekdalok
- II. Jeles napokhoz kapcsolódó dalok
- III. Lakodalmi szokásokhoz kapcsolódó dalok
- IV. Balladák
- V. Pásztor- és betyárélet
- VI. Katonaélet
- VII. Szerelmi dalok
- VIII. Egyéb dalok

Dallos Nándor: Nemes János hagyatéka (Hosszúhetényi népdalok és néphagyományok).

Hosszúhetény: Kézirat, 1995.

Bogdásai Nemes János (1893- 1984) Szentkúton született, 3 évesen költözött családjával Hosszúheténybe és itt élt élete végéig. 1930-as években ő is csatlakozott dr. Berze Nagy János vezette megyei néprajzi gyűjtőmunkához. Gyűjtéseiben többek között tájszavakat, szólásokat, közmondásokat, néphit és népszokásokat is feljegyzett. Fontos feladatának tartotta továbbá a hosszúhetényi népdalkincs összegyűjtését is. Gyűjteményének csak egy része vált nyilvánossá két kiadásban (korábban említett Berze Nagy János: Baranyi Magyar Néphagyományok köteteiben, illetve dr. Várnai Ferenc: Nagyhetény de be van kerítve c. kiadványában). Halála után Nemes Dénes (Nemes János fia) a hagyatékában maradt több száz népdalt átadta Dallos Nándornak, aki kellő válogatás után csokorba szedte és az alábbi kéziratban kiadta őket.

Dalok felosztása:

- I. rész: Berze Nagy János: Baranya Magyar Néphagyományok c. kiadványban megjelent néprajzi anyagok és dalok
 - Misztériumok és alakoskodó játékok
 - Lucázók
 - Vízkereszt-i játékok: Háromkirályok köszöntése
 - Pünkösdlő
 - Balladák
 - Epikai dalok

- Betyár- és pásztorballadák
- Dalok
- Lakodalmi kurjantások
- II. rész: Nemes János hagyatékából válogatott dalok

Internetes elérhetősége:

https://drive.google.com/file/d/0B5JPi_3co0viS3ZhUDM0TEc4MzQ/view.

Dallos Nándor: A hetényiek népdalai. Hosszúhetény: kézirat, 1996.

Dallos Nándor (1931-2016) elmondása szerint a népdal szeretetét, a kutatás módszereinek elsajátítását és a kutatómunka fontosságának megértését zenetanárai nevelték bele a Pécsi Püspöki Líceum és Tanítóképző-Intézetben folytatott tanulmányai alatt. A népdalgyűjtés lehetősége számára adottak voltak, ugyanis a gyűjtőmunkának már hagyománya volt lakóhelyén, Hosszúhetényben. Nemes János volt tanárának és iskolaigazgatójának néprajzi munkásságán belül is nagy jelentősége volt a népdalgyűjtésnek. A másik indok, amit felhoz az az, hogy születésétől fogva Hosszúhetényben lakott így sok helyi népdalt, szokást ismert. A dalok gyűjtését már ifjú korában elkezdte, amihez a technika fejlődése (magnetofon feltalálása) is hozzájárult. Az iskolában tanult módszertani ismertetek, illetve a falubeli „nótafák” ismerete is hozzásegítették a későbbi munkásságához. Ebben a gyűjteményében az ifjú kora óta csokorba szedett dalokat publikálta. A gyűjtemény megírásánál próbálta azokat a dalokat összeszedni, amelyek nem közismertek, illetve szerepelnek más gyűjteményekben (fent említett kiadványok) csak ettől eltérő dallammal, szöveggel vagy kevesebb versszakkal. Minden dalnál feltünteti az adatközlő nevét és életkorát, illetve a gyűjtés helyét (amennyiben nem Hosszúhetényben rögzítette) és idejét. Valamelyik dalhoz egy kis leírást is csatol (pl. más gyűjteményben is megjelent a dal, de kevesebb versszakkal).

A dalokat 5 csoportba osztja műfajuk, témájuk szerint:

1. balladák- epikai dalok
2. betyár-, pásztor-, és katonadalok
3. szerelmi dalok
4. dalok- nóták
5. tréfás dalok- táncok dalai

A kéziratot 1996-ban publikálták. Internetes elérhetősége:

https://drive.google.com/file/d/0B5JPi_3co0viUXV5LWZkTTBZbTA/view

Bánfi Rita: Baranyai gyermekjátékok (a szerző magánkiadása) Pécs, 2011.

A könyv 250 valaha felgyűjtött baranyai gyermekjátékot tartalmaz. Ezek közül 196 még nem jelent meg nyomtatásban. A könyvben csak magyar gyermekjátékok találhatók. Az író célja, az általa kiválogatott baranyai gyermekjátékok rendszerben való közlése, illetve, hogy a pedagógusoknak felhasználásra kínáljon dalokat, játékokat. Mint, ahogy írtam, nem csak hosszúhetényi játékokat tartalmaz. Az író saját gyűjtéseit is felhasználta. A gyermekjátékok Lázár Katalin felosztásának megegyezően vannak publikálva. A dalok közlésén kívül többek között ír a baranyai játékgyűjtésről, baranyai gyermekjátékok mai fellelhetőségéről, játéktanítás módszeréről is.

Van még számos kiadvány, könyv, amely közöl baranyai gyermekjátékokat, viszont azok vagy nem tartalmazzak hosszúhetényi dalokat, vagy ezeket a könyveket/ kiadványokat használják fel forrásul.

Fontosnak tartom azonban, hogy Lázár Katalinról is ejtsék pár szót. Az ő felosztása szerint fogok a későbbiekben példákat adni a zenei neveléshez. Ő több kiadványában is közöl Baranya megyei dalokat, népszokásokat, játékokat²⁸.

²⁸ Lázár Katalin: Mit játszottok mátkák. Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai kar kiadója, 2002.; Lázár Katalin: Gyertek, gyertek játszani II. Játékközlés: Dunántúl. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004.

4. Az óvodában folyó hagyományőrzés

A község kultúrájának érintőleges bemutatása és a helyi dalok fellelhetősége után, kutatási eredményeimet szeretném szemléltetni, amely szerint az óvoda hagyományőrző tevékenysége összefügg Hosszúhetény élő népi hagyományaival. Először az óvoda általános bemutatása lesz olvasható, majd a benne folyó hagyományápolás tevékenysége, amelyet Helyi nevelési programjuk illetve a kutatási módszereim alapján (interjú, hospitálás) szemléltetek. Ezután pedig hosszúhetényi és környékbeli játékok, dalok felhasználhatóságáról szeretnék beszámolni, azokra példát adni.

4.1 A Zengő Óvoda- Kindergarten Zengő bemutatása

Hitvallásuk:

*„Szóljak bár emberek vagy angyalok nyelvén,
Ha szeretet nincs bennem,
Csak zengő érc vagyok vagy pengő cimbalom.
Legyen bár prófétáló tehetségem,
Ismerjem bár az összes titkokat és minden tudományt,
Legyen akkora hitem, hogy hegyeket mozgassak,
Ha szeretet nincs bennem,
Mit használ...”*

Szent Pál I. Kor. 13.

Az óvodát az óvodavezetővel való beszélgetés során lejegyzettek, illetve az egyik könyvben megjelent írás²⁹ alapján mutatom be.

1950 óta működik állandó óvoda Hosszúhetényben, előtte csak idényszerű gyerekfelügyelet volt. Akkoriban egy bérelt épületben kapott helyet az intézmény, ahol egy helységből állt az óvoda - boltívvél, függönnyel elválasztva. Osztatlan csoportban, 3-6 éves korig voltak a gyerekek. A személyzet mindössze 1 óvónőből (aki egyben ételmezésvezető is volt) , 1 dajkából, 1 főzőnőből állt. A rossz körülmények között (egy épületben volt az óvoda a „Népbót”-tal, egy szobában volt megoldva a főzés, napközbeni felügyelet, az udvaron volt a WC stb.) eltelt számos év után 1966-ban átadásra került az óvoda új épülete. Az óvoda azóta is ebben az épületben működik. Akkoriban 3 csoportszobával nyitotta meg kapuit. A folyamatos létszámnövekedés megkövetelte, hogy 1992-ben 1 új csoportszobával bővítsék,

²⁹ Tíberné Pap Csilla: „Élni az áldott életet...” In: Jakba Józsefné (szerk.) Múltringató=Hosszúhetény: képes olvasókönyv Hosszúhetény: Séd Nyomda Kft, 2015. p.: 470-482

majd 2002-ben a tetőtér beépítésével megnyitott az ötödik csoportszoba is. Tíberné Pap Csilla írásában, Török Jánosné- Mancsi néni (egykori vezető óvónőjének) visszaemlékezésével mutatja be az óvoda történetét 2002-ig bezárólag.

2013/2014-es nevelési év végén pályázat útján az óvodában újabb bővítések, korszerűsítések történtek. Az óvodai nevelés, a tanév első felében más épületekben valósultak meg. 4 csoport a helyi iskolába, 2 csoport pedig idősök klubjában kapott helyet. 2015 januárjától 6 (vegyes életkorú) csoportos óvodaként működik (ebből 4 csoportban német nemzetiségi nevelés folyik). Mindegyik csoportszobához saját mosdó tartozik. A bővítés során sósobát, tornaszobát is kialakítottak. Ezen kívül az óvoda saját konyhával rendelkezik. Minden csoportszobában a bútorok gyermek méretűek. Csoportonként a maximális létszámmal megegyező szék, kiságy áll rendelkezésükre. Az óvodapedagógusok a saját ízlésüknek megfelelően teremtik otthonossá a csoportszobájukat. Az óvodai nevelést továbbá 4 számítógép, 3 nyomtató, 1 projektor, 1 kamera segíti.

Személyi feltételek:

- 1 fő óvodavezető
- 12 fő óvodapedagógus
 - o 4 fő német nemzetiségi végzettségű
 - o 3 óvodapedagógus tanító diplomával rendelkezik
 - o 3 fő fejlesztőpedagógus szakvizsgával rendelkezik
 - o 1 fő végzi az oktatásvezetői szakvizsgával végződő képzést
 - o 6 fő szakképzett dajka
 - o 1 fő óvodatitkár
 - o 1 fő udvaros
- konyhások

2015. novemberi statisztikai adatokat kaptam az óvodavezetőtől, mely alapján:

154 gyermek jár az óvodába, közülük 60 lány és 94 fiú. 5 fő gyógypedagógiai ellátásban (SNI gyermek), logopédiai ellátásban pedig átlagosan 30 gyermek részesül.

Hosszúheténynek önálló önkormányzata van, amely lehetővé teszi, hogy az óvoda önállóan működő státuszban működjön, melynek gazdálkodási jogkörét a Hosszúhetényi Község Önkormányzata látja el.

Tevékenységüket komplex módon, az évszakok, ünnepek, jeles napok köré tervezik. Emellett nagy hangsúlyt fordítanak a hagyományápolásra is, illetve fontosnak tartják a nemzetiségi

nevelést (német), a hátrányos helyzet kompenzálását, Sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztését/ nevelését, illetve a tehetséggondozást is. A tehetséggondozást a délutáni foglalkoztatások is segítik, amelyek a szülők igényei alapján önköltséges szolgáltatások: néptánc, foci, angol, zeneóvoda, torna.

Fontosnak tartják továbbá a szülőkkel való kapcsolattartást, együttműködést. Az óvoda nyitott feléjük, bármikor betekinhetnek a csoport életébe, jelen lehetnek ünnepélyeiken, és aktívan részt vehetnek közös programjaikon. Fontos feladatuknak tartják továbbá az egészséges életmódra nevelést, illetve a gyermekek egészségének megőrzését (júniusban egészséghetet tartanak). A gyermekek környezettel kapcsolatos tapasztalásait lehetőség szerint a szabadban végzik (gyakran szerveznek kirándulást a közeli erdőbe).

7. kép: Zengő Óvoda- Kindergarten Zengő³⁰

További képek az óvodáról a 3. számú mellékletben láthatóak.

³⁰ 7. kép: Zengő Óvoda- Kindergarten Zengő. Letöltve: 2016.05.01. Forrás:
<https://www.facebook.com/180329395341116/photos/a.180808728626516.44137.180329395341116/957882370919144/?type=3&theater>

4.2 Az óvoda hagyományápoló tevékenysége

A hagyományápolás, a Helyi nevelési programjukban az óvodai élet tevékenységformái, az óvónő feladatai között jelenik meg, az alábbiak szerint³¹:

- A népi hagyományok gazdag tárházából a gyermekek korának megfelelő, számukra örömteli ingereket, élményeket adó és cselekvésre készítő elemek kiválogatása fontos feladatuk
- Nevelőtestületük minden évben az éves munkaterv elkészítése során megjelöli az egész óvodát érintő hagyományápoló közös programokat, feladatokat.
- A csoportok belső életére vonatkozó hagyományok rendszerét minden csoport maga alakítja ki.
- Az élmények meghatározzák a gyermek egyéniségének alakulását. Nem mindegy tehát, hogy milyen ingerek érik a gyermeket óvodás korban.
- Környezettudatos nevelés keretében a gyermekek ismerkedjenek a természettel, a természetes anyagokkal. Lássák, tapintsák, gyűjtsék azokat és dolgozhassanak is velük. Alakuljon holisztikus látásmódjuk.
- A dalosjátékok, a gyermektánc a közös élmény erejével fokozzák a gyerekekben a közösséghez tartozás tudatát.
- Érezzenek rá a mondóka ritmusára, hangsúlyára, örömmel és szívesen mondják azokat. Figyeljenek fel a mesék bölcsességére, humorára.
- A népi kultúra szellemi, tárgyi alkotásai közül az esztétikai élményeket fokozó alkotások kiválogatása, megismertetése képez fontos feladatot.
- A népszokások jelentős része a naptári évhez fűződik: az évszakok változásaihoz, a napfordulókhoz, a mezőgazdasági munka egyes fázisaihoz, állami és egyházi ünnepekhez. Ezekhez kapcsoljuk a tevékenységeket, élményeket.

Részfeladataik:

- nemzetiségi csoportokban fontos feladatuk a német nemzetiségi hagyományok és szokások ápolása, a kultúra kincseinek átörökítése, az évszakokhoz kötődő ünnepek megtartása, néptánc megismertetése

³¹ Zengő program. Zengő Óvoda- Kindergarten Zengő helyi pedagógiai programja. 2013.

- az etnikai kisebbség zenéjének, táncának, kézműves hagyományainak megismertetése, a mesekincs továbbörökítése segít az identitástudat erősítésében
- a migráns gyermekek anyaországból hozott kultúrkincsének ápolása mellett a magyar néphagyományokkal való ismerkedés
- a tehetséges gyermekek kreativitásának kibontakoztatása

„A hagyományt nem ápolni kell, hisz nem beteg. Nem őrizni kell, mert nem rab. Hagyományaink csak akkor maradhatnak meg, ha megéljük őket!”

Sebő Ferenc

Sebő Ferenc szavai szépen tükrözik azt, amit én magam is gondolok a hagyományápoló tevékenységről. A gyermek, mint minden egyéb területen, akkor fogja megérteni, magáénak érezni az egyes szokásokat, ünnepeket, ha maga is részesévé válhat, ha tapasztalatokat szerezhet róla, ha megélheti. A hosszúhetényi Zengő Óvoda -Kindergarten Óvoda dolgozói is pontosan így szeretnék átadni a gyermekeknek a magyar népi kultúrát.

Az óvoda hagyományápoló tevékenységét, az ott ünnepelt és máshol nem tapasztalt jeles napok és hozzá kapcsolódó szokások leírásával fogom bemutatni. Mint ahogy az előbbieken írtam, részfeladataik közé tartozik az egyes nemzetiségekhez kapcsolódó kultúra megismerése, ápolása, azonban én most csak a magyar eredetű jeles napokkal, népszokásokkal, néphagyományokkal fogok foglalkozni.

Mielőtt rátérnék az óvoda tevékenységének bemutatására/ jellemzésére, szeretném ismertetni a jeles nap és a népszokás fogalmát. Mind a fogalmak, mind majd a jeles napok, népszokások leírásához Dömötör Tekla megfogalmazását, meghatározását veszem alapul³².

Jeles nap: „eredeti jelentés szerint ünnepnapok, melyeket egy esemény (misztérium) ünneplése megjelöl, emlékeztetéssé tesz: karácsony, húsvét, pünkösd stb. A magyar népszokásban olyan napok... , melyek jeleihez országszerte állandó szokás vagy hiedelem fűződik.”³³

³² Dömötör Tekla: Magyar népszokások. [fényképezte Korniss Péter]. – [Bp.] Budapest: Corvina, 1983, cop. 1972.

³³ Jeles nap In: Magyar Katolikus Lexikon honlapja [online] Budapest: Pázmény Péter Katolikus Egetem [2016.04.28] < URL: <http://lexikon.katolikus.hu/J/jeles%20napok.html>

Mi is a népszokás? „Voltaképpen a kultúra hagyományozódásának spontán formája, az a keret, melyben a nép ünnepe és hétköznapija lejátszódik. Közösségi magatartásmód és cselekvésmód; olyan viselkedési mód, melynek a közösség tagjai alávetik magukat, mert megfelel az élő kulturális hagyománynak. Egyszerre illemtan, erkölcsi kódex, íratlan törvény, művészet, költészet, színjátszás, mítosz és mágia.”³⁴

Tehát, minden jeles naphoz kapcsolódik népszokás. A népszokások változóak lehetnek. Vannak olyan népszokások, amely a település minden tagjára érvényesek, viszont vannak, amelyek csak egyes korcsoportokra (pl. felnőttekre), nemekre (pl. asszonyokra) vagy akár foglalkozási ágakra (pl. halászok) jellemzőek. Táji eltéréseket is mutatnak: nem mindegy, hogy a település katolikus vagy protestáns vallású illetve a különböző etnikai csoportoknak is vannak jellemző népszokásaik.³⁵

Dömötör Tekla könyvében három főcsoportra osztja a népszokásokat. A főcsoportokon belül további felosztás figyelhető meg. Ezek a következők:

- Az év ünnepei: ezt továbbá az évszakoknak megfelelő csoportokba osztja
 - o téli népszokások
 - o tavaszi népszokások
 - o nyári népszokások
 - o őszi népszokások
- Az emberi élet fordulóihoz fűződő népszokások
 - o születés, keresztelő
 - o lakodalom
 - o temetés
- Társadalmi szokások- jogszokások (pl.: adás-vétel, bíróválasztás stb.)

Az óvoda Helyi nevelési programjában évszakok szerint az év ünnepeihez tartozó jeles napok, népszokások vannak feltüntetve. A bemutatást a feltüntetés szerinti sorrendben (a nevelési év múlásának megfelelően) a készített interjú, illetve a hospitálás alapján írom le. Csak azokat a jeles napokat írom le, amelyekkel az eddigi gyakorlataim során nem találkoztam. A többi eseményt csak felsorolom, ugyanis az mindenki számára ismert.

³⁴ Dömötör Tekla i. m. p. 9

³⁵ Bővebben: Dömötör Tekla i. m. p. 7-13

Az interjúról: az óvónővel a kapcsolatfelvétel után megbeszéltem egy időpontot (2016. 03. 29.). Az interjú a lakásán készült. Előre csak annyit beszéltem meg vele, hogy az óvoda hagyományápoló tevékenységéről szeretnék vele beszélgetni, a kérdéseket nem mondtam el neki előre, hanem ott tettem fel.

Egy általános beszélgetés után (már régóta ismerősök vagyunk) tettem fel kérdéseimet, amelyek a kutatási kérdéseimmel megegyezők. Ezeken a kérdéseken felül elmondta, hogy ő fontosnak tartja azt, hogy ne csak a gyerekek ismerkedjenek meg a helyi kultúrával, hagyományokkal, hanem ő magának is meg kell ezekkel ismerkedni, különben hogy lehetne hiteles a gyerek szemében.

Úgy fogok minden jeles napot leírni, hogy először ismertetem mit jelent (mit és mikor tartjuk), majd azt, hogy az általam vizsgált óvodában hogyan ünneplik. Idézőjelben az interjún elhangzottakból fogok idézni.

Az óvodában ünnepelt jeles napok, népszokások:

Ősz

Szüret: „A szüret időpontja a 18-19. században valamilyen jeles naphoz kötődött. Szent Mihálytól (szeptember 29.) Simon-Júdás (október 28.) napjáig... A Dunántúl nagy részén... Terézia (október 15.)... A szüret a parasztgazdaságokban kölcsönös segítséggel végzett társasmunka, a városi szőlő-monokultúras gazdaságban általában bér munka, a 19. század közepe előtt a földesúri szőlőkben főként robotmunka. A kisebb szőlőkben a család ma is meghívott segítőkkel szüretel. A házigazda, a tulajdonos vendégül látja a szüretelőket étellel, itallal. Bortermő vidékeken nagyobb szabású mulatságokat, szüreti felvonulásokat rendeztek³⁶” Azóta is számos család foglalkozik szőlőtermesztéssel, így a szüret fennmaradó népszokás.

Óvodai tevékenység:

A gyerekek többségének van tapasztalata a szüreti szokásokról, mert számos család Hosszúhetényben is foglalkozik szőlőtermesztéssel. Vannak csoportok, amelyeknek lehetősége van szőlőskertbe szüretelni. Az óvodai szüret szinte mindig a nagy szüretek után zajlik. „A szüret napján a gyerekek lehetőség szerint hoznak otthonról néhány fürt szőlőt”. Ezeket a szőlőket az óvoda udvarán kiaggatják. Minden csoportnak a szüret idején is megvan

³⁶ Tátrai Zsuzsanna - Karácsony Molnár Erika: Jeles napok, ünnepi szokások (részlet) In: Jeles napok honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, [2016.04.30.] < URL: <http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/szuret>

a feladata (ki darál, présel stb.). Van olyan csoport, akik kiflit és óriás peracet sütnék, így azt is ki tudják aggatni. A szüret megkezdésekor egy nagy körbe állnak. Kereplővel elkergetik a seregélyeket (imitálják). Minden csoport külön- külön vagy közösen megtanult dalokat mond, énekel. Az óvónők általában egy dalsokkal készülnek, amely legtöbb esetben hosszúhetényi szüreti dalokból áll és ezzel megkezdődhet a szüret. A szüret során a szőlő feldolgozásának menetével ismerkednek meg. „Nagy jelentősége van, központi helyet kap a szőlőlopás. A kifüggesztett szőlők, percek, kiflik körül történik a játék. Választunk bírót, bírónét, csószot, szőlőtolvajokat. Ekkor dézsmálhatják meg a gyerekek a kifüggesztett finomságokat”. Ezután a gyerekek saját vagy az óvodai puttyokba, vödörbe szedik a szőlőt. Közös odahordják a darálóba, együtt ledarálják és lepréselik. A préselés után közösen elfogyasztják a szőlőlevet. A szüret közben ügyességi játékot is játszanak, illetve szabadjáték lehetősége is adott (kiscsoportosokra való tekintettel). A szüret végén közös mulatságot tartanak, táncház formájában.

Az óvodavezető elmondása szerint, a felújítások előtt diószüretet is módjukban állt tartani, mivel akkoriban egy hatalmas diófa állt az udvarukban. Diószüret kezdete Fecskehajtó kisasszony napjához köthető: (Szeptember 8.): „A néphagyomány szerint Szűz Mária születésének napja, ezért Magyarországon kedvelt búcsúnap, s az asszonyok számára dologtiltó nap³⁷.” Egyes vidéken ekkor kezdték el a búzát vetni, illetve a diót verni.

Vásár:

A vásári népszokásokat Szent Mihály napjához (szeptember 29.) lehet kötni, ugyanis annak idején ezen a napon vásárokat is tartottak, ahol a pásztorok ilyenkor egészíthették ki a felszerelésüket. Ehhez a naphoz számos más népszokás is tartozik (pl. ezzel a nappal megkezdődött a kifsarhang ideje, a lakodalmazások őszi időszaka egészen Katalin napjáig (november 25); Szent György napkor legelőre hajtott állatokat ilyenkor hajtották be stb.)³⁸

Az óvodai vásárolás:

Mind a 6 csoport közös mulatsága október hónapban. A megelőző időszakban minden csoport portékákat készít. A készítés során 1-1 csoport 1-1 anyaggal ismerkedik és azt használja fel.

³⁷ Fecskehajtó kisasszony napja=Szeptember nyolcadika In: Netfolk: Népművészet, Hagyományok honlapja [online] 2012. 09.08. [2016.04.30.] < URL: http://netfolk.blog.hu/2012/09/08/kisasszony_napja-szeptember_nyolcadika

³⁸Szent Mihály napja In: Sulinet honlapja [online] Budapest: Oktatási Hivatal, [2016.05.08.]< URL: <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/neprajz-unnepek-es-nepszokasok/unnepek-jeles-napok-es-nepszokasok-1/szent-mihaly-napja-szeptember-29>

„A portékakészítéskor az ősi mesterségekhez nyúlunk vissza. Vannak, akik a fazekassághoz és az agyaggal ismerkednek, vannak, akik nemezelnék és a gyapjúval ismerkednek például”. „A programon nem csak a néphagyományok, ősi vásári szokások (vásári komédia/bábjáték) felelevenítése, hangulatának átélése a cél, hanem a tudatos vásárlói szokások kialakítása is. Például tanulja meg, hogyan kell illedelmesen köszönni és megköszönni.” A vásár napján minden gyermek textilszatyorral, tarisznyával vagy kosárával érkezik az óvodába. A vásárnyitás az óvónők bábjátékával, vásári dramatizálásával indul, majd minden csoport elmond a portékájánál 1-1 kikiáltást, verset. Ezt közös portékaszemle követi. Ekkor a csoportok közösen járják végig a vásárteret, megtekintik a portékákat. Minden kisgyermeknek 2 fabatkája van. 1 fabatkán élelmiszert vásárolhatnak (a 6 csoportból 1 azt készít) 1 fabatkán pedig bármilyen portékát megvásárolhatnak. A közös szemlével és a korlátozott számú fabatkával is a tudatos vásárlási magatartás kialakulását segítik. „A vásár lezárásaként pedig egy közös táncházat tartunk, természetesen magyar népzene”.

Farkas nap (október 31.)

Farkas napján elalszanak a fák, azaz a nedvkeringésük leáll. Ez a fadöntés kezdete, aminek Sebestyén napja (január 20.) vet véget. De ezen a napon fát ültetni is jó a népi megfigyelés szerint.³⁹

Óvodai tevékenység:

„Ezen vagy egy közeli napon az óvodában mindig kívágnak egy fát”. Volt, hogy a falu plébániájához mentek, ahol megismerkedtek a hagyományos favágás mozzanataival (fűrészelés, facipelés, fahordás). A kívágott fa helyett mindig ültetnek egy újat. Néphagyomány vonatkozása annyi, hogy egy jeles naphoz kötődően vágják ki a fát. Ezen kívül környezettudatos nevelési célja is van.

Tél

Adventi időszak:

Az adventi időszak általános jelentőségéről, jelentéséről nem szeretnék beszélni, ugyanis ez mindenki számára köztudott. Ez az időszak 4 teljes hetet foglal magában, melynek kezdete nincs egy meghatározott naphoz kötve, de első alkalma mindig a Karácsony előtti 4. vasárnap.

³⁹ Farkas napja In: Netfolk: Népművészet, Hagyományok honlapja [online] 2012.10.31. [2016.04.30] < URL: http://netfolk.blog.hu/2012/10/31/oktober_31_farkas_napja

Az óvodában az Adventi időszakot **András napjának** ünneplésével kezdik meg. András napja a legelterjedtebb férjjósló nap, ólomöntéssel, gombócfőzéssel igyekezettek a jövődöbéli személyét kitalálni. Vidéken ezen a napon kezdték el a disznóvágást, és ez jelentette a lakodalmi időszak végét.

Óvoda tevékenysége:

„A nyáron elballagott nagycsoportosokat visszahívjuk erre a napra és egy utolsó mulatozásra. A mulatozás végén közösen meggyújtjuk az adventi koszorú első gyertyáját, és ezzel megkezdődik nálunk az adventi időszak”.

Az adventi időszak alatt tartanak két munkadélutánt is, ahol a szülőkkel közösen ajándéktárgyakat készítenek. „Fő célunk, hogy legfőképpen természetes alapanyagokból készítsünk esztétikus tárgyakat, játékokat, amelyek által ízlést szeretnénk formálni.” Ezeket a tárgyakat a falu adventi vásárában árulják.

Luca-nap (december 13.):

Lányoknak, asszonyoknak tilos ilyenkor dolgozniuk. Számos férjjósló szokás kapcsolódik ehhez a naphoz (gombócokba rejtették a férfiak nevét és mindenkinek a húzott nevű lett a férje). Ezen a napon kezdik készíteni a Luca székét, amelynek segítségével felismerik a falu boszorkányait. Dél- Dunántúlon a fiúk kotyolni jártak ilyenkor (megvarázsolják a tyúkokat, hogy jól tojjanak).

Óvodai tevékenység:

Ezen a napon vetik a Luca búzát, amely ha Karácsonyig kikel, akkor jó termő évet jósol. Hagymakalendáriumot készítenek, amely a következő évi hónapok csapadékoságát figyelik meg. „A Luca napi termékenység varázslás és a Luca-pogácsa készítés sem maradhat el”.

Karácsony:

Mint ahogy az Adventi időszakról se szerettem volna általános szót ejteni, így a karácsonyról sem. Viszont fontosnak tartok pár dolgot megemlíteni, a betlehemes játékokról, amelyek kapcsolatban állnak az óvodai szokással. A karácsonyi népi színjáték hazánkban a betlehemezés. A betlehemes játékok fő része hazánkban a pásztorjáték, amelyben a mezőn alvó pásztorokat egy angyal keltegeti és küldi őket az újszülött Jézushoz. Főszereplője egy öreg pásztor, akinek tréfás félreértései alkotják a játék fő részeit. A játék részei lehetnek: szent család szállást keres, pásztorok- napkeleti királyok ajándékvitele, Heródes- jelenet⁴⁰ is.

⁴⁰ Heródes találkozása a napkeleti királyokkal, tanácskozása vezéreivel.

Óvodai tevékenység, néphagyományi vonatkozása:

Karácsonykor a csoportok külön kialakított szokásokkal teremtik meg a hangulatot. Minden csoportban található jászol. Vannak csoportok, amelyek betlehemes jelenetet játszanak el. Minden csoportnak van egy saját fenyőfája. Az óvónő elmondása szerint volt, hogy a tájház betlehemes kiállításának megnyitóján is eljátszották a népi dramatikus játékot. Ezeket a dramatikus játékokat mindig a korosztálynak megfelelő módon adják elő, úgy hogy ők is értsék. A pedagógusok a műzene hallgatása, éneklése helyett inkább a népdalokra fektetik a nagyobb hangsúlyt.

Farsang:

Mozgó ünnep. Célja a tél elűzése, melyet számos helyen a telet jelképező kiszebáb elégetésével szimbolizálnak. Ez nem történik máshogy az óvodában sem. Azért gondoltam erről pár szót ejteni, mert itt is jelmezbe öltözve tartanak farsangot, csak itt legtöbb óvodától eltérve a mulatság végén az óvoda udvarán közösen égetnek el egy kiszebábot. A farsangot minden csoport magának szervezi meg, de volt arra is példa, amikor az iskolában egy közös farsangi mulatságon vettek részt.

Tavaszi

Zöldágjárás- kiszehajtás:

Zöldágjárás: A Dunántúl déli részén a lányok énekes játéka. A húsvét előtti vasárnaphoz, a virágvasárnaphoz kötődik. A zöldágjárás a tavasz érkezését jelképezte.

Kiszehajtás: a lányok egy szalmabábut menyecskeruhába öltöztettek, majd végigvitték a falun, aztán levetkőztették, a szalmát pedig a vízbe dobták vagy elégették⁴¹

Óvodai tevékenység:

„Ezen a napon énekléssel lemegyünk a patakhoz”. Előzőleg szalmából készítenek egy bábot. A pataknál megbeszélik, hogy mit jelképez a kiszebáb (megtisztulás, betegség elűzése, tavaszvárás). Ezután szétszedik a kiszebábot és „mindenki 1-1 csomót beledob a vízbe, miközben megfogalmazza, hogy mitől szeretne megszabadulni”. Előzőleg esetenként készítenek zöldágot, amit felhasználva, kapuzva visszamennek az óvodába. Ennél a szokásnál a Bújj, bújj zöldág kezdetű dal hosszúhetényi változatát használják fel. Úgy mint a farsangi

⁴¹ Kiszehajtás In: Magyar Néprajzi Lexikon In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.30.] URL: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/3-557.html>

kiszebáb égetése, úgy a virágvasárnapi kiszehajtást sem tartja mindegyik csoport az óvodában.

Májusfaállítás:

A májusfaállítás hazánk egész területén ismert. A fát elsősorban a legények állítják a leányoknak, ezzel a falu tudtára adják, hogy kinek melyik leány tetszik.

Óvodai tevékenység:

„Május elsejéhez közel eső napon, az óvoda nagycsoportos fiúi közösen elmennek kivágni egy fát”. A fát közösen hozzák vissza az udvarra, ahol a gyerekek a pedagógusokkal együtt feldíszítik azt. Májusfadöntésnél a fa körül egy kis táncházat tartanak.

Pünkösöd:

Mozgó ünnep, a húsvétot követő ötvenedik nap. Ezen a napon országszerte Pünkösdi királyt és királynét választottak. A XVI. században pünkösdi királyságnak nevezték az értéktelen, múló hatalmat. Dunántúli szokás, a kislányok királyné-járása. A kis királynő fölé társnői selyemkendőt tartanak. A lányok házról- házra járnak köszönteni.

Óvodai tevékenység:

Az óvónő elmondás szerint, erre a népszokásra nem tudnak nagy hangsúlyt fektetni a közelgő évváró miatt. Vannak csoportok, amelyek az évvárójukba építik bele a pünkösdi népszokásokat. Vannak, akik inkább csak a játékban jelenítik meg úgy, hogy több ügyességi feladat elé állítják a gyerekeket (pl. konzervdoboz eltalálása anyaglabdával stb.)

Az alábbi jeles napokat (közülük nem mindegyik köthető népszokáshoz) tartják még, amelyeket más óvodákban is megünnepelnek:

- Márton-nap
- Miklós-nap
- Karácsony
- Nők napja: bár nem fektetnek erre az ünnepre nagy hangsúlyt, de a fiúkkal mindig készítenek valami apróságot, amit a lányoknak ajándékoznak
- Március 15: Ami eltér, az az, hogy menetelésekkor felhasználják a helyi népzeneanyagot.
- Húsvét: Annyiban tér el más óvodától, hogy az óvoda pedagógusai közösen tojásokat festenek a lányokkal a fiúknak
- Anyák napja

Idősek napján, karácsonykor és húsvétkor ellátogatnak a helyi idősek otthonába, hogy az időseket köszöntsék, velük töltsenek egy kis időt.

Ezekon kívül természetesen a zöld jeles napok megünneplését is fontosnak tartják (Föld napja, Víz világnapja stb.)

Az óvoda hagyományápoló tevékenysége a délutáni néptánc foglalkozásban is megjelenik. Az egyik hospitálásom (2016. 04. 05.) során egy foglalkozást látogattam meg. Az óvónő az Így tedd rá módszerrel dolgozik. A foglalkozás során dalokat tanulnak, játszanak, illetve mozgásfejlesztés is történik népzeneire.

A másik hospitálásom során egy ének-zene, énekes játék, gyermektánc foglalkozást tekintettem meg (2016. 04.01). Az óvónő már az interjún említette, hogy a tevékenységeket komplex módon végzik, csak egyes napokon egy-egy terület kap nagyobb hangsúlyt. Előzetes megbeszélés során, most egy hagyományos keretekhez igazodó foglalkozást tartott. A foglalkozás a heti témájuk, a víz köré épült. A gyerekekkel korábban halakat készített, amelyeket a szobában kialakított „tóból” kihorgászhattak. Tízórai után az óvónő játékból kezdeményezte a foglalkozást. A foglalkozás során a helyi dalokból, mondókákból is felhasznált, több zenei fejlesztést is végzett (belsőhallás fejlesztése, ritmusérzék fejlesztése). A gyerekek szívesen és aktívan vettek részt. Itt is alkalmazta az Így tedd rá programot.

Észrevételeim, mivel tudnának több helyi hagyományt beépíteni a nevelésbe:

Több hosszúhetényi gyermekdalt, népdalt lehetne a zenei foglalkozások során felhasználni. Erre a későbbiekben példát is fogok adni

Sajnálattal tapasztaltam, hogy a helyi Népi együttesel szinte semmilyen kapcsolatban nem állnak. Azonban az óvodának pillanatnyilag az a célja, hogy a gyerekek megismerhessék a magyar népi kultúra gyermekjátékait, ismerkedhessenek helyi vonatkozású játékokkal, dalokkal, hagyományokkal, népzenevel. A község ünnepein magukba szívhatják a hagyományörző csoport által nyújtott élményeket. Az óvodai néptánc, népi gyermekjáték foglalkozás egyik fő célja, hogy a gyerekek megtapasztalják, megszeressék e kultúrát játékaiba integráltan, hogy az iskolában is nyitottak legyenek mindezek folytatására. Ennek talán egyik legjobb módja az lenne, hogy az együttes programjain is sűrűbben részt vennének.

A korábbiakban tudatosan mutattam be a helyi népviseletet. A gyerekek az öltözete természetesen nem olyan, mint a felnőtteké (lásd 2. számú melléklet). Radó Tihamér kezdeményezésére minden évben megtartják a népviselet napját. Ezen a napon a falu apraja-

nagyja viseletbe öltözik, végig vonulnak a településen és úgy mennek a misére. Biztos jónéhány gyermek a szüleivel részt vesz az eseményen, viszont szerintem nem lenne rossz, ha ez óvodai szinten valósulna meg, képviselve az intézményt.

5. Hosszúhetényi és környékbeli játékok, gyermekdalok, népdalok, néphagyományok felhasználhatósága az óvodai nevelés keretein belül

Ahogy korábban is említettem, ebben a fejezetben arra szeretnék példát adni, hogyan lehet a helyi játékokat, gyermekdalokat, népdalokat, hagyományokat felhasználni az óvodai nevelésben. Először a zenei nevelés keretein belüli felhasználásról, majd más területeken való felhasználhatóságról fogok írni.

A baranyai dalok tanulmányozása közben észrevettem hasonlóságokat Forrai Katalin: Ének az óvodában c. könyvében közölt dalokkal. Vannak egyes gyermekdalok, amelyeket helyiekkel is ki lehetne váltani, fel lehetne cserélni. A bemutatottak között nem csak hosszúhetényiek szerepelnek, hanem környező települések dalanyagát is felhasználok. Más települések kiválasztásánál nem egész Baranya megyére kiterjesztett felkereső munkát végeztem, hanem figyeltem arra, hogy egy néprajzi csoportba tartozók legyenek. Az alábbiakban ezeket fogom bemutatni.

A dalokat Lázár Katalin által kidolgozott rendszerezésének megfelelő csoportok feltüntetésével mutatom be. Ez a felosztás általánosan elfogadott, az azóta megjelenő kiadványok is ezt a rendszerezést alkalmazzák. A játékcselekmények lényege alapján osztják be a játékokat az egyes csoportokba. A hasonló játékok egy-egy nagyobb egységet képeznek:

1. Eszközös játékok
 - 1.1. Tárgykészítő játékok
 - 1.2. Eszközös ügyességi játékok
 - 1.3. Sport jellegű játékok
2. Mozgásos játékok
 - 2.1. Ölbeli játékok
 - 2.2. Különféle ügyességi és erőjátékok
 - 2.3. Fogócskák
 - 2.4. Vonulások
3. Szellemi játékok
 - 3.1. Szellemi ügyességi játékok
 - 3.2. Beugratások
 - 3.3. Kitalálós játékok
 - 3.4. Rejtő- kereső játékok

- 3.5. Tiltó játékok
- 4. Párválasztó játékok
 - 4.1. Párválasztó körjátékok
 - 4.2. Leánykérő játékok
 - 4.3. Párválasztó társasjátékok
- 5. Mondókák:
 - 5.1. Természetmondókák
 - 5.2. Növénymondókák
 - 5.3. Állatmondókák
 - 5.4. Egyéb hangutánzó mondókák
 - 5.5. Bölcsődalok
 - 5.6. Csúfolók
 - 5.7. Egyéb mondókák
- 6. Kiolvasók, kiszámolók

Továbbá figyeltem arra is, hogy az óvodás korosztálynak megfelelő dalokat írjak le. Szövegük (játéktevékenységek, környezet élőlényeivel, jelenségeivel, a felnőttek munkatevékenységeivel foglalkoznak), játékok nehézsége is megfelelő. Mindegyiknél megjelölöm az ajánlott korosztályt. Ennek kijelölésében figyelembe vettem a dalok ritmusát: negyed és nyolcad párok váltakoznak 2/4-es ütemben. Fontos szempont volt a hangterjedelem: a dallamok kis hangterjedelműek, egyik sem nagyobb 6 hangnál. A hangkészletet, hangterjedelmet és játékát az egyes daloknál fejtem ki. Mindegyik dalt G' alapú kottában közlöm.

A dalokat a rendszerezésnek megfelelő sorrendben írom. Kezdeté mellett feltüntetem a gyűjtő nevét, gyűjtés idejét, helyét. A dallamok sorrendje megegyezik a CD-re általam felénekelte dalok sorrendjével (lásd 4. számú melléklet).

2.1 Mozgásos játékok/ Ölbéli játékok

Láng, láng... (Bármelyik Ének az óvodában lovagoltató helyett/mellett)

Gyűjtés: Berze Nagy János 1936, Pécs

Adatközlő neve: Horvát Istvánné, 1870

Játékleírás: Az anya a kis fiúgyereket térdére veszi, lábával lovagoltató mozgásokat végez és énekl. Ajánlott: beszoktatás idején

Hangterjedelem: Fis² - D³; szí-mi

Hangkészlet: szí, l, t, d r m

2. Lebben a sörény, fère, kis legény,
Árkot, bokrot, mind a madár, átugratok én.

3. Aki nem tudja Ceppel polkát járnia,
Jöjjön hozzám egy órára, majd mögtanulja.

2.2.Mozgásos játékok/ Különféle ügyességi és erőjátékok

Lapu, lapu...

Gyűjtötte: Bánfi Rita 2010, Hosszúhetény

Adatközlő: Schneider Mónika sz. 1970

Játékleírás: Fiúk, lányok körbe állnak, énekelnek. A végén mindenki leguggol. Aki utolsónak guggol le, az bemegy a kör közepébe, és a következő játékba ott marad.

Hangterjedelem: G'-E''; dó-lá

Hangkészlet: d r m f sz l

Ajánlott korosztály: Hangterjedelme miatt nagycsoport, játéka miatt kiscsoportosok bevonására is alkalmas, vegyes csoport esetén.

Szó

La - pu, la - pu, ha la - pu, ke - re - ke - si cér - na,

5

Fagy - gyú gyer - tya, fa - ke - men - ce meg - re - ped,

9

A kő - szik - la lo - bot vet, gug - golj - le!

Ántán-titiom... (Forrai Katalin: Ének az óvodában. 147 helyett/mellett)

Gyűjtötte: Bánfi Rita 2010, Hosszúhetény

Adatközlő: Schneider Mónika sz. 1970

Játékleírás: Kettesével elől keresztezett kézfogással ütemre szökdelenek. A „seje-huja” résznél irányt változtatnak. A végén többször megfordulnak, leguggolnak.

Ajánlott korosztály: hangterjedelme és játéka miatt is már kiscsoporttól ajánlott

Hangterjedelem: E'-A'; mi-lá

Hangkészlet: m sz l

Szó

Án - tán ti - ti - om, bok - ros li - li - om

A - kár er - re, a - kár ar - ra, se - je - hu - ja hopp.

Szép a sző - lő mert fe - ke - te, mert az ist - ten te - rem - tet - te,

Haj - lincs, te - ke - rincs, to - vább nincs.

Arany kútba... (Kozármislenyi gyermekjáték) (ÉZÓ: 213 helyett)

Megtalálható: Dr. Komlósi Sándorné Nagy Piroska: Népi gyermekjátékok baranyában. Magyar úttörők szövetsége, 1958.

Játékleírás: Körben állnak a játékosok, középen a bíró, a „szabad leguggolni”-nál mindannyian leguggolnak. Aki elneveti magát, zálogot ad és a végén a bírótól ki kell váltania. Ajánlott korosztály a hangterjedelme miatt középső- nagycsoport; játéka miatt kiscsoportosokat is bevonhatunk.

Hangterjedelem: G'-E"; dó- lá

Hangkészlet: d r m f sz l

Szó

A - ran y kút - ba ka - csin - tot - tam a - ran y lán - cot sza - kí - tot - tam.

Bí - bor - ba bor - ba, sza - bad le - gug - gol - ni nem sza - bad ka - cag - ni.

Ki el - mé - ri ka - ca - gá - sát, bí - ró ve - szí a zá - lo - gát.

Cupp é - des ró - zám!

2.3 Mozgásos játékok/ Fogócska

Kecske ment a ...

Megtalálható: Dr. Komlósi Sándorné Nagy Piroska: Népi gyermekjátékok baranyában. Magyar úttörők szövetsége, 1958.

Játékleírás: A kecske utánozómozgást végez. A párbeszéd végén a gazda a kezek alatt bebújik a körbe, s igyekszik a kecskét megfogni. A kecske kifut a körből. A kör tagjai előtte felemelik, a gazda előtt leeresztik a karjukat. Ha sikerült elfogni a kecskét, az új játékban ő lesz a gazda és a kör tagjai közül az egyik lesz az új kecske.

Ajánlott korosztály: játéka és hangterjedelem miatt is középső- nagycsoport.

Hangterjedelem: G'-E''; dó- lá

Hangkészlet: d r m f sz l

Dó

Kecs - ke ment a kis kert - be,

A ká - posz - tát meg - et - te.

Si - ess, kecs - ke, u - gorj ki,

jön a gaz - da meg - fog - ni.

- Kecske, kecske, mit csinálsz az én kis kertemben?
- Káposztát ennék, ha volna.
- Kapáltad? (a kecske lábával kapáló mozdulatot tesz)
- Kapáltam.
- Öntözted?
- Öntözöm (öntöző mozdulat)
- Hátha én bemegyek?
- Én akkor kimegyek.

Haj széna, széna... (ÉZÓ. 165 helyett/mellett)

Gyűjtötte: Bánfi Rita 2010, Kozármisleny

Adatközlő: Kozmáné Schneider Mónika

Játékleírás: Az énekre vonulni, kapuzni lehet.

Ajánlott korosztály: középső- nagycsoport a hangterjedelem miatt

Hangterjedelem: G'-D''; alsó lá-mi

Hangkészlet: l, t, d r m

Mi

Haj, szé - na szé - na rend - je, szé - na gyön - györ - ké - je,

5

Bors fü - ve, ba - ráz - dá - ja, gyor - san búj - junk ál - tal!

9

Bors fü - ve, ba - ráz - dá - ja, gyor - san búj - junk ál - tal!

4.1. Párválasztó játékok/ Párválasztó körjátékok

A pünkösdi rózs... (ÉZÓ 145 helyett/mellett)

Gyűjtötte: Várnai Ferenc 1991, Hosszúhetény

Adatközlő: Nagy Sándorné Kelemen Aranka

Játékleírás: A leányok körben járnak, egy közében. Az „akit szeretsz, kapd el” szövegrésznél választ valakit a körből, és vele táncol a dal végéig. Az „állj ki már” szövegrésznél az első beáll a körbe, és a választott marad bent közében.

Ajánlott korosztály: nagycsoport, a hangterjedelem miatt

Hangterjedelem: G'-E''; dó-lá

Hangkészlet: d r m f sz l

Szó

A pün-kös - di ró - zsa ki - haj - lott az út - ra, A - kit sze - retsz kapd el!
Meggy - fa ár - nyé - ká - ba, ró - zsa's kis - le - ány - ka,

Ezt sze - re - tem, Ez az én é - des ked - ve - sem.
ezt ked - ve - lem,

A zöld á - gon ég a gyer - tya, Állj ki már szeg - fű - szál!
Bar - na kis - lány gyúj - to - gat - ja.

Fürdik a kácsa... (ÉZÓ. 114, 124, 115, 166 helyett)

Gyűjtötte: Bánfi Rita 2010, Hosszúhetény

Adatközlő: Schneider Mónika

Játékleírás: A leányok körben állnak, egy középen, ő a fehér liliomszál. A gyerekek eljátsszák a szöveget. A végén valakit választ, ő lesz a következő liliomszál.

Megjegyzés: valószínűleg többféle játék keveredéséből jött létre, párválasztó jellegét azonban így is megtartotta.

Ajánlott korosztály a hangterjedelme miatt nagycsoport.

Hangterjedelem: G' - E''; dó-lá Hangkészlet: d m f sz l

Szó

Für - dik a ká - csa fe - ke - te tó - ba,

Any já - hoz ké - szül Len - gyel - or - szág - ba,

Len - gyel - or - szág - ba.

Fe - hér li - li - om - szál fe - hér li - li - om - szál

Hej, u - gorj e - gyet, hej, u - gorj e - gyet

Mo - sa - kod - jál szé - pen, f - süil - köd - jél szé - pen,

Hej, u - gorj e - gyet, hej, u - gorj e - gyet.

Lánc, lánc... (ÉZÓ. 87, 174 helyett/mellett)

Gyűjtötte: Várnai Ferenc 1990, Hosszúhetény

Adatközlő: Böröcz Jánosné Rupoli Katalin

Játékleírás: kislányok dalolják körbe állva, egymás kezét fogják. Akinek a nevét dalolják, az megfordul, és a többieknek háttal járja. Addig játsszák, míg mindenki meg nem fordul.

Ajánlott korosztály: hangterjedelme miatt középső- nagcsoport

Hangterjedelem: G'-E''; dó-lá

Hangkészlet: d r m f sz l

Szó

Lánc, lánc, esz - tör - lánc, esz - tör - lán - ci cér - na,

Cér - na vol - nék, se - lyöm vol - nék, mé - gis ki - for - dul - nék,

Pénz, pénz, ka - ri - ka, for - dul - jon ki Ka - ti - ca, Ka - ti - cá - nak lán -

6. Kiolvasók, kiszámolók

Ögyödöm, bögyödöm...

Gyűjtötte: Bánfi Rita 2010, Kozármisleny

Adatközlő: Kozmáné Schneider Mónika

Kiszámoló:

Ögyödöm, bögyödöm tik vállára,

Szól a rigó rakoncára.

Cérnára, cinegére, hüss ki madár a mezőre!

Hüss ki, akadsz ki, hadd száradjon odaki.

Ha az örföd gyünne, kosarába tenne,

Mennél jobban sírnál-rínál, annál jobban vinne.

Mindennapos mozgás során alkalmazható játékok:

Perecem, párom...

Gyűjtő: Várnai Ferenc, Hosszúhetény, 1990

Adatközlő.: Böröcz Jánosné Ropoli Katalin sz. 1910

A futóknak párba kell állniuk. Egy valaki a futók elé áll és elindítja a hátsó pár futását, a „tutú”-nál tapsol hozzá. A két futónak kétszer vagy háromszor meg kell kerülniük a sort és az első helyre beállnia.

Korosztály: egyszerűsítve (pl. rögtön előre kell futni) szinte mindegyik korosztállyal játszható.

Lopi, lopi szőlőt...

Gyűjtő: Kecskés József, Pécs. 1987.

A játékosok szétszóródva, guggolva csipegető mozgást végeznek, közben kántálva éneklük: Lopi, lopi szőlőt, míg a jáger nem jó. Ha jön a jáger, megfogom, össze-vissza kócolom.

Egy játékos a jáger, és a gyerekek között járkal. Rajtaütés szerűen igyekszik elkapni egyet a guggolók közül. A mozdulatára természetesen ők elugranak (békaugrás-szerűen). Ha sikerül elkapni valakit, szerepet cserélnek, és a játék folytatódik.

Csendkirály:

Egy játékos, a csendkirály, háttal a többieknek helyezkedik el, néma csendben ülnek. A háttal ülő név szerint szólít valakit a játékosok közül, mire a megszólított óvatosan, minden nesz nélkül kimegy a csendkirályhoz. Ha ez sikerül neki, helyet cserélnek, most ő a csendkirály, és ő szólít valakit. De ha zajt üt, helyreküldik és mást szólítanak.

Kiscsoportosok körében is elkezdhető.

Zenehallgatási anyag:

Lakodalmi időszakban, mulatság idején felhasználhatóak:

Hazamentünk...

Gyűjtötte: Dallos Nándor 1956, Hosszúhetény

Adatközlő: Dallos Márton

Megtalálható: Dallos Nándor: A hetényiek népdalai

Lá

Ha - za men - tünk es - kü - vő - ről, kér - di az a - nyám,

Sze - re - ted - e az u - ra - dat, lá - nyom i - ga - zán?

Ha már ed - dig meg - e - lé - ged - tem ve - le,

Ez - u - tán már pár - ja le - szek ö - rök - re!

2. Befonom az ostoromat tizenkét ágra,
Ráverek a feleségem gyenge vállára.
Addig ütöm, míg a karom elfárad,
Ugye kedves feleségem, megbántad?

Házasodni szeretne... (Disznótoros nóta)

Gyűjtötte: Várnai Ferenc 1991, Hosszúhetény

Adatközlő: Nagy Sándorné Kelemen Aranka

Megtalálható: Várnai Ferenc: Nagyhetény de be van kerítve

Szó

Há - za - sod - ni sze - ret - ne a szom - széd Gyur - ka,

E - redj hoz - zá fe - le - ség - ül má - jas hur - ka!

Szom - széd - asz - szony há - za - sít - sa meg a Gyur - kát,

Mer' a Gyur - ka úgy sze - re - ti sül - ve - fő - ve, majd meg - e - szí

ezt a csi - nos, tu - li pi - ros má - jas hur - kát.

Még a tóba...

Gyűjtötte: Dallos Nándor 1964, Hosszúhetény

Adatközlő: Bózsza Sándor

Megtalálható: Dallos Nándor: A hetényiek népdalai

Még a tó - ba ha - lak lesz - nek,
ad - dig ró - zsa - m el nem vesz - lek!
Pe - dig ab - ban min - dig lesz - nek, Hej!
Így hát ró - zsa - m el nem vesz - lek.

2. Mikor én még legyén voltam
A kapuba kiállottam
És csak egyet kurjantottam, Hej!
Mindjárt tudták, hogy én vagyok.

3. De mióta házas vagyok,
A kapuba kiállhatok.
Akár hányat kurjanthatok, Hej!
Mégse tudják, hogy én vagyok

Sej, liba, liba...

Gyűjtötte: Dallos Nándor 1963, Hosszúhetény

Adatközlő: Kiss Istvánné Szabó Mária

Megtalálható: Dallos Nándor: A hetényiek népdalai

Ré

Sej, li - ba, li - ba, li - ba, ti - zen - há - rom li - ba.

Hív - nak en - ge - met egy la - ko - da - lom - ba.

Mit ér né - kem az o - lyan lag - zi, la - ko - da - lom,

Sej, ki - be, kis - an - gya - lom, te vagy a meny - asz - szony.

2. Sej, bíró, bíró, bíró, nagyhetényi bíró,
Ássa Ki a szemedet a holló!
Mér írtad be a neveme katonának,
Sej, mikor engemet a lányok is sajnálnak.

3. Sej, utca, utca, utca, nagyhetényi utca,
Utoljára, de végigmegyek rajta.
Utoljára, de sej, haj, megállok egy háznál,
Sej, kedves kisangyalom rácsos kapujánál.

Farsangi időszakban felhasználható népdal

Felülök a...

Gyűjtötte: Dallos Nándor 1957, Hosszúhetény

Adatközlő: Dallos Márton

Megtalálható: Várnai Ferenc: Nagyhetény de be van kerítve

Mi

Fel-ü - lők a sültkrumpli - nak há-tá - ra, El - vág - ta tok bor-só - le - ves csár-dá - ba.

Tú - rós ré - tes ve - ri ősz - sze bo - ká - ját, Má - kos - ré - tes ö - le - li a ba - bá -

Március 15-e körül énekelhető dalok

Huszár vagyok...

Gyűjtötte: Várnai Ferenc 1990, Hosszúhetény

Adatközlő: Bagó Sándorné Böröcz Katalin

Megtalálható: Várnai Ferenc: Nagyhetény de be van kerítve

Ré

Hu-szár va-gyok, kis-an - gya-lom, nem ba - kan - csos ka-to - na,

Hu-szár csiz - ma, réz - sar - kan - tyú rá - il - lik a lá-bam - ra.

Sar - kan - tyúm - nak a réz ta - ré - ját hu-szá - ro - san ősz-sze-pen-ge-tem,

Lá - tod ked - ves kis-an - gya-lom, mi - re visz a sze-re - lem.

2. Huszár vagyok, kisangyalom, nem bakancsos katona,
Mer' a bakancs, mer' a bakancs nem illik a lábomra.
Rám illik az aranyárga, aranyárga zsinóros mente,
Sok szép szőke, barna kislánynak megáll rajtam a szeme.

Jó dolga van...

Gyűjtötte: Dallos Nándor 1963, Hosszúhetény

Adatközlő: Ferencz Jánosné Ferencz Katalin

Megtalálható: Dallos Nándor: A hetényiek népdalai

Lá

Jó dol - ga van a mos - ta - ni hu - szár - nak,

Nem kell szé - nát ka - szál - jon a lo - vá - nak,

Mert a szé - na por - ci - ó - ba van köt - ve, van köt - ve, de van köt - ve,

Gye - re ró - zsám tedd a lo - vam e - lé - be!

2. Édesanyám, ki a huszár, ha nem én?
Ki nyergeli fel a lovam, ha én nem?
Főnyergelem aranyszörű lovamat, lovamat, de lovamat,
Lerugatom véle a csillagokat.
3. Kesely lovam nyéritett a csatába,
Első lábát éles golyó találta.
Szállj le huszár, vedd le nehéz nyergedet, nyergedet, de nyergedet,
Szegény lábam nem bír tovább tégedet.

6. Összegzés

Szakdolgozatomban egy a lakóhelyemhez közeli óvoda hagyományápoló tevékenységét kutattam fel. A helyi hagyományokat megismerve javaslatot adtam arra, hogyan lehetne jobban beépíteni a mindennapos nevelésbe azokat.

Először a vidéket mutattam be, amelyben kitértem Baranya megye lakosságának felosztására és Hosszúhetény múltjára, jelenére. Érintőlegesen ismertettem népviseletüket, tánccsoportjuk múltját, néphagyományait.

Továbbá áttekintést adtam a népi gyermekjátékok kutatásának történetéről, megemlítettem néhány neves gyűjtőt, akiknek a munkássága nélkülözhetetlen az ország népi hagyományainak megőrzésére, identitásunk megtartására. Az általános elemzés után áttértem a hosszúhetényi dalok, játékok mai fellelhetőségére. Ezek nagy szerepet játszanak a szűkebb környezetem népi dalainak megismerésében.

A következő fejezetemben, Hosszúhetényben működő Zengő óvoda- Kindergarten Zengő bemutatása olvasható. Dolgozatomban az óvoda múltja, jelene, illetve általános leírása található.

Ezután rátértem kutatási céljaim és eredményeim jellemzésére. Az óvodában magas szintű hagyományápoló munka folyik. Igyekeznek a gyerekeknek tapasztalás útján, élményekkel gazdagítva, játékba integráltan a magyar kultúrát átadni. Emellett fontos számukra, hogy helyi dalokkal, játékokkal is ismerkedjenek a gyermekek. Ezeket a tényeket az ott ünnevelt jeles napok bemutatásával állapítottam meg. Az óvodában többször is megfordulva megfigyelhettem, hogy az általam látogatott csoportban is nagy hangsúlyt fektetnek a népi kultúrára. A népszokások ápolásánál nem figyelhető meg kimondottan helyi szokás. Kutatómunkám során én is csak lakodalmi szokásleírással találkoztam.

A dolgozat végén a helyi és környékbeli dalok, játékok, népdalok felhasználhatóságára adok példákat. A dalok megvizsgálása során, számos dallamnál, játéknál hasonlóságot véltem felfedezni Forrai Katalin: Ének az óvodában c. könyvben közölt dalokkal. Ezeket a közölt daloknál jeleztem is. A fellelhető kottákat és Andrásfalvy Bertalan 1975-ös filmes gyűjtését [MTA FT. 916 (hanganyaga ZTI MG 3427)] összevetve alkottam meg a dolgozatomban látható kottákat.

A publikált dalokkal, játékokkal azt a célt szeretném elérni, hogy minél többen merjenek a helyi dalanyagból meríteni. Akinek lehetősége van, végezzen kutatómunkát, próbálja meg bővíteni helyi dalismeretét, ezzel példát állítva mások elé. Úgy gondolom, hogy majdani munkásságom során én is nagy hangsúlyt szeretnék fektetni a népi kultúra és azon belül lehetőség szerint a helyi hagyományok, értékek átadására is.

7. Mellékletek

1. számú melléklet: Baranya néprajzi csoportjaihoz tartozó települések

Ormánsági csoport (összesen 42 község): Drávafok (287), Markóc (327), Bogdása (288), Drávaiványi (331), Sósvertike (332), Sellye (291), Marócsa (289), Kákics (290), Okorág (242), Mónosokor (292), Gyöngyfa (244), Magyarmecske (245), Csányoszló (293), Besence (296), Nagycsány (294), Kemse (334), Zaláta (333), Piskó (335), Vejti (339), Luzsok (336), Vajszló (337), Páprád (297), Bogád-mindszent (299), Sámod (341), Baranyahidvég (340), Hirics (338), Kísszentmárton (343), Cún (346), Adorjás (342), Kórós (349), Rádfalva (350), Dráwapiski (345), Kémes (344), Szaporca (347), Tésenfa (348), Drávacsepely (351), Drávacsehi (354), Drávapalkonya (355), Kovácshida (353), Dráva szerdahely (352), Márfa (356), Szava (305- átmeneti község)

Szigetvidéki csoport (összesen 33 község): Vásárosbéc (60), Magyarlukafa (91), Somogyhatvan (135), Somogyviszló (136), Csertő (141), Somogyapáti (137), Merenye (134), Patapoklosi (138), Basal (140), Zsibót (143), Nyugotszenterzsébet (145), Nagyváty (146), Becefa (144), Tótszentgyörgy (139), Kisdobsza (184), Nagydobsza (185), Nemeske (187), Molvány (189), Botykapeterd (193), Nagypeterd (194), Kacsóta (199), Rózsafa (195), Katádfa (196), Dencsháza (192), Hobol (190), Kistamási (188), Rettend (186), Gyöngyösmellék (236), Szörény (235), Zádor (234), Kétújfalu (237), Várad (239), Bűrös (240).

Drávaszögi csoport (összesen 34 község):

Külső-Drávaszög községei: Szava (305), Garé (306), Turony (308), Csarnóta (307), Bisse (309), Kistótfalu (310), Ipacsfa (358), Terehegy (357), Drávaszabolcs (359), Gordisa (363), Harkány (360), Máriagyűd (361), Siklós (362), Matty (364), Egyházasharaszti (366), Nagytótfalu (367), Kisharsány (368), Nagyarsány (369), Siklósnagyfalu (370), Old (372), Kistapolca (371), Beremend (274), Peterd (268).

Belső-Drávaszög: Karancs (404), Kő (395), Sepse (391), Hercegszőlős (396), Csúza (392), Vörösmart (388), Laskó (410), Várdaróc (412), Kopács (414), Bellye (413), Kölked (279)

Sárvári csoport (összesen 6 település): Pécsvárad (121), Zengővárkony (122), Nagypall (123), Belvárdgyula (272), Babarc (226), Mohács (278).

Geresdhatáti csoport (összesen 10 település): Erzsébet (168), Kékesd (170), Szellő (169), Nagypall (123), Szebeny (128), Geresd (174) és Lánycsók (227), Dunaszekcső (180), Dunafalva (181), Bába (131)

Kelet-mecsekaljai csoport (összesen 15 település):

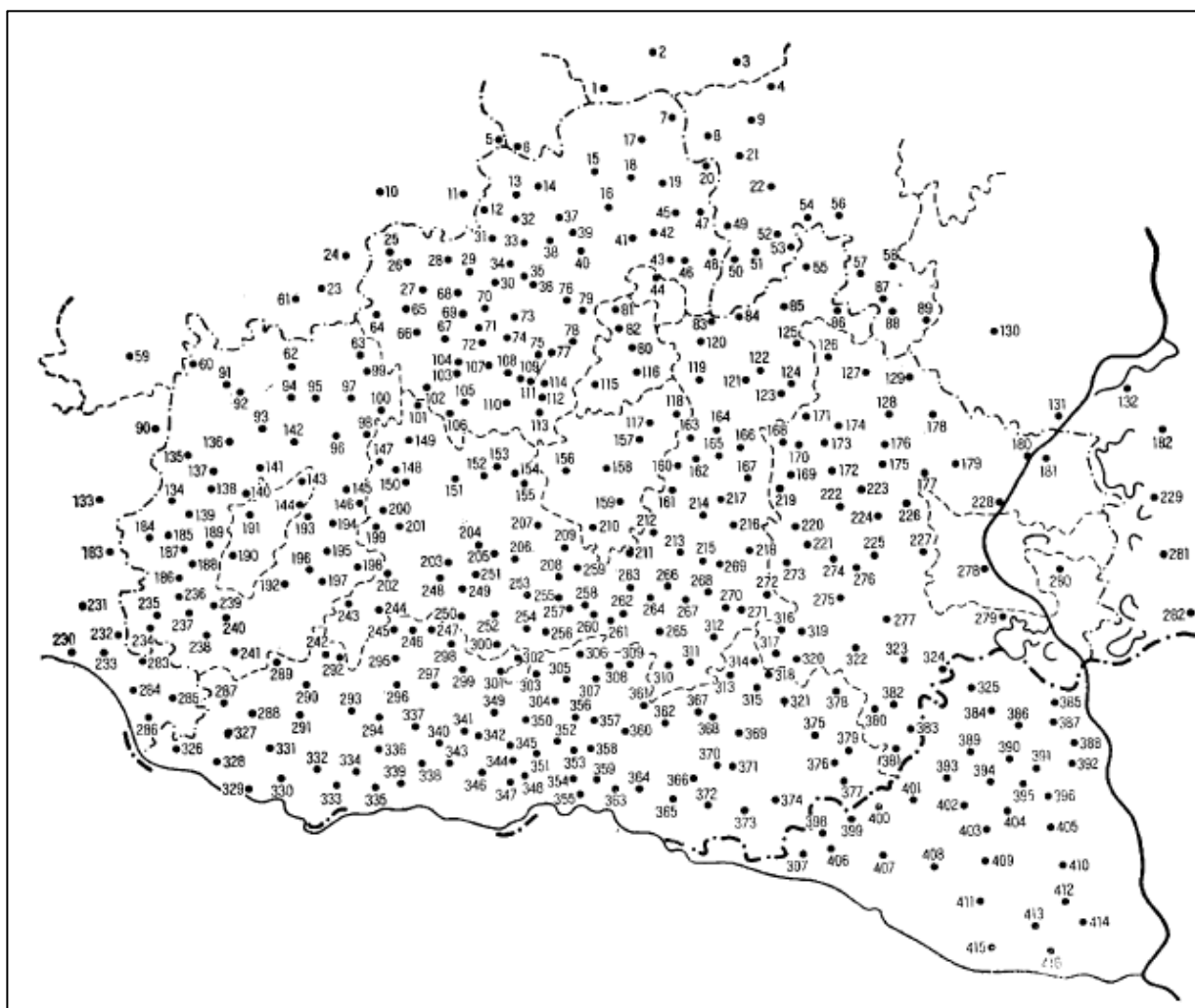
Mecsekszabolcs (157), Somogy (117), Vasas (118), Hird (163), Hosszúhetény (119), Martonfa (164), Bogád (160), Romonya (162), Kozármisleny (212), Pereked (165), Szilágy (166), Berkesd (167), Ellend (217), Egerág (266), Kisherend (267)

Hegyháti csoport (összesen 35 község): Mánfa (115), Pécsbudafa (116), Bános (114), Mecsekszakál (111), Abaliget (110), Kovácsszénája (108), Husztót (107), Karácodfa (104), Szentkatalin (103), Kisbeszterce (67), Bakóca (66), Tormás (65), Felsőmindszent (69), Kishajmás (72), Szatina (71), Bodolyabér (74), Magyarhertelend (75), Magyarszék (78), Mecsekpölöske (79), Liget (76), Varga (36), Felsőegerszeg (35), Gyümölcsény (68), Baranyajenő (28), Sásd (30), Vázsnok (34), Tarrós (33), Tékes (38), Kisvaszar (40), Ág (39), Gerényes (37), Vásárosdombó (32), Meződ (31), Jágónak (12)

Völgyégi csoport (összesen 7 település): Magyaregregy (44), Kárász (43), Vékény (46), Szászvár- Császa (48), Máza (50), Györe (49)

Közép-baranyai csoport (összesen 47 település): Gyűrűfű (98) Bükkösd (149), Dinnyeberki (147), Helesfa (148), Cserdi (150), Boda (151), Bakonya (152), Kővágótöttös (153), Kővágószőlős (154), Cserkút (155), Magyarürög (156), Patacs , Malom (210), Keszü (209), Pellérd (207), Bicsérd (204), Szentlőrinc (201), Csonkamindszent (200), Kacsóta (199), Szentdénes (198), Bánfa (197), Sumony (243), Királyegyháza (202), Szabadszentkirály (203), Zók (205), Aranyosgadány (206), Pécsbagota (251), Gerde (248), Velény (249), Görcsöny (253), Regenye (255), Szilvás (258), Szőke (257), Bosta (260), Ócsárd (256), Kisdér (254), Baksa (260), Tésény (250), Kisasszonyfa (247), Magyartelek (246), Gilvánfa (295), Ózdfalu (298), Tengeri (300), Hegyszentmárton (301), Siklósbodony (302), Babarcszőlős (303), Garé (306)

Baranyazugi csoport (összesen 5 település): Alsómocsolád (16) , Mágocs (15) , Csikóstöttös (14) , Kaposszekcső (13), Kisvejke (9),

8. kép: Baranya megyei települések⁴²

⁴² 8. kép: Baranya megyei települések. In: Zentai János: Baranya megye magyar néprajzi csoportjai In: Magyar néprajzi társaság honlapja [online] Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, [2016.03.01.] < URL: http://apps.arcanum.hu/app/ethnografia/view/Ethnografia_1978_089/?pg=544&layout=s p. 551

2. számú melléklet: Népviseletek

9. kép: Férfi ing színes hímzéssel⁴³

10. kép: Fékötő⁴⁴

⁴³ 9. kép: Férfi ing színez hímzéssel. Készült: 2016.04.28- Komló. Pöndöly Néptánc és Hagyományörző Egyesület tulajdonában lévő férfi ing.

⁴⁴ Asszonyokat, férjes nőt jelképező, fejet borító öltözetdarab. In: Magyar Néprajzi Lexikon In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.05.08.] URL < <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-807.html>

10. kép- Fékötő. Készült: 2016.04.28, Komló. Pöndöly Néptánc és Hagyományörző Egyesület tulajdonában lévő fékötő.

10. kép: Gyermek népviselet⁴⁵

⁴⁵ 10. kép: Gyermeknépviselet. In: (szerk) Jakab Józsefné :Múltringató= Hosszúhetény: képes olvasókönyv. Hosszúhetény: Séd Nyomda Kft, 2015. p. 498

3. számú melléklet: Zengő óvoda- Kindergarten Zengő

A képeket Hosszúhetény község közösségi oldaláról töltöttem. Mindegyik kép a felújítást követően készült

11. kép: Az óvoda épülete⁴⁶

⁴⁶ 11. kép: Az óvoda épülete. Forrás: Hosszúhetény község közösségi oldala [online] Hosszúhetény [2016.05.01]
URL <
<https://www.facebook.com/180329395341116/photos/a.180808728626516.44137.180329395341116/915410611832987/?type=3&theater>

12. kép: Földszinti csoportszoba⁴⁷

13. kép: Tetőtéri csoportszoba⁴⁸

⁴⁷ 12. kép: Földszinti csoportszoba. Forrás: Hosszúhetény község közösségi oldala [online] Hosszúhetény [2016.05.01] URL < <https://www.facebook.com/180329395341116/photos/a.180808728626516.44137.180329395341116/915410595166322/?type=3&theater>

⁴⁸ 15. kép: Tetőtéri csoportszoba. Forrás: Hosszúhetény község közösségi oldala [online] Hosszúhetény [2016.05.01] URL < <https://www.facebook.com/180329395341116/photos/a.180808728626516.44137.180329395341116/915410485166333/?type=3&theater>

4. számú melléklet: Cd-melléklet tartalma

1. szám: Láng, láng...
2. szám: Lapu, lapu...
3. szám: Ántán- titiom...
4. szám: Arany kútba...
5. szám: Kecske ment a....
6. szám: Haj széna, széna...
7. szám: A pünkösdi rózsza...
8. szám: Fürdik a kácsa...
9. szám: Lánc, lánc...
10. szám: Hazamentünk...
11. szám: Házasodni...
12. szám: Még a tóba
13. szám: Sej, liba, liba...
14. szám: Felülök a...
15. szám: Huszár vagyok...
16. szám: Jó dolga van...

A Cd- tartalma saját hangfelvétel a közölt kották alapján

8. Irodalomjegyzék

Nyomtatásban megjelent irodalmak:

Bánfi Rita: Baranyai gyermekjátékok. Pécs: Misina Kulturális, - és Táncegyesület, 2011. [2], 189 p. 30 cm

Barsi Ernő: Néphagyományaink az óvodában I. In: Hovánszki Jánosné (vál. és szerk.) Zenei nevelés az óvodában szöveggyűjtemény. - Debrecen: Didakt Kft, 2008. 398. p.: ill., részben kotta ; 24 cm

Berze- Nagy János: Baranyai Magyar Néphagyományok I. Pécs : Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, 1940. 802 p.: ill., 22 cm

Dömötör Tekla: Magyar népszokások. Budapest: Corvina, 1983, cop. 1972. 65 p.: ill., részben színes; 19 cm

Fügedi János- Varga Sándor: Régi tánc kultúra egy baranyai faluban. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2014. 363 p. : ill. ; 24 cm

Jakab Józsefné (szerk.) Múltringató= Hosszúhetény: képes olvasókönyv. Hosszúhetény: Séd Nyomda Kft, 2015. 516 p.: ill.; 25 cm

Dr. Komlósi Sándorné Nagy Piroska: Népi gyermekjátékok Baranyában. Pécs: Magyar Úttörők Szövetsége Baranya Megyei Elnöksége, 1958. 153 p.: ill., részben kotta ; 20 cm

Lázár Katalin: Mit játszottok mátkák. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar, 2002. 157 p. : ill. ; 29 cm

Dr. Várnai Ferenc: Nagyhetény de be van kerítve. 70 hosszúhetényi népdal. Pécs: Hosszúhetényi Ált. Művelődési Központ, 1991.

Interneten található irodalmak

Dallos Nándor: A hetényiek népdalai Kézirat, 1996. In: BaranyaFolk.info honlapja [online] [h.n.], cop. 2011. [2016.04.07.] < URL https://drive.google.com/file/d/0B5JPi_3co0viUXV5LWZkTTBZbTA/view

Dallos Nándor: Nemes János hagyatéka= Hosszúhetényi népdalok és néphagyományok Kézirat, 1995. In: BaranyaFolk.info honlapja [online] [h. n.], cop. 2011. [2016.04.07.] < URL https://drive.google.com/file/d/0B5JPi_3co0viS3ZhUDM0TEc4MzQ/view?pref=2&pli=1

Farkas napja In: Netfolk: Népművészet, Hagyományok honlapja [online] 2012.10.31. [2016.04.30] < URL: http://netfolk.blog.hu/2012/10/31/oktober_31_farkas_napja

Fecskehajtó kisasszony napja=Szeptember nyolcadika In: Netfolk: Népművészet, Hagyományok honlapja [online] 2012. 09.08. [2016.04.30.] < URL: http://netfolk.blog.hu/2012/09/08/kisasszony_napja- szeptember_nyolcadika

Hosszúhetény In: Hosszúhetény honlapja [online] Hosszúhetény: Hosszúhetény Község Önkormányzata, cop. 2012. [2016.04.20.] < URL <http://www.hosszuheteney.hu/tortenet>

Kiss Áron: Magyar gyermekjáték-gyűjtemény In: Magyar Elektronikus Könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.17.] < URL: <http://mek.oszk.hu/10800/10818/10818.pdf>)

A Kormány 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelete az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról In: Magyar Közlöny [online] 2012. évi 171. sz. [2015.10.20] < URL: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk12171.pdf p. 28226>

A magyar játékkutatás története In: Magyar Néprajz: nyolc kötetben (szerk. biz.) Paládi-Kovács Attila [et. al.]; In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.04.17.] < URL: <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/06/98.html>

Magyar Néprajzi Lexikon In: Magyar Elektronikus könyvtár honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár [2016.05.08.] URL < <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/index.html> (pityke; kapca; fékötő; viselet)

Mesterek és tanítványok koncertsorozat In: Hagyományok Háza honlapja. [online] Budapest: Hagyományok Háza, 2016 [2016.03.30.] < URL <http://www.hagyomanyokhaza.hu/oldal/12017>

Papp János: „Élő emberi örökség”= Egy falusi hagyományörző együttes története, Hosszúhetény In: Muharay Elemér Népművészeti szövetség honlapja [online] Budapest: Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, [2016.03.30.] < URL: <http://www.muharay.hu/img/file/hosszuheteney.pdf>

Tátrai Zsuzsanna - Karácsony Molnár Erika: Jeles napok, ünnepi szokások (részlet) In: Jeles napok honlapja [online] Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, [2016.04.30.] < URL: <http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/szuret>

Zentai János: Baranya megye magyar néprajzi csoportjai In: Magyar néprajzi társaság honlapja [online] Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, [2016.03.01.] < URL: http://apps.arcanum.hu/app/ethnografia/view/Ethnografia_1978_089/?pg=544&layout=s